

RÖDOVANS SÖZLEŞMESİ

Alper UYUMAZ*

Fatma GÜNGÖR**

ÖZET

Rödovans, maden ruhsat sahalarının işletme hakkının özü kendisinde kalması koşuluyla hak sahibi tarafından sözleşme ile gerçek veya tüzel bir kişiye, bir süre tahsis edilmesidir. Bu sözleşme gereğince, rödovans veren, maden ocağının işletilmesini üstlenen özel veya tüzel kişi, ruhsat sahibine, ürettiği her bir ton maden için önceden ödemeyi taahhüt ettiği meblağ kadar bir ücret öder. İşte bu sözleşme ilişkisine rödovans sözleşmesi denilmektedir. Rödovans, herhangi bir şekilde tâbi olmayan, tam iki tarafa borç yükleyen, isimsiz/ atipik, karma bir sözleşmedir. Önceden kanunî anlamda hukukî bir dayanağı olmayan rödovans sözleşmesinin 3.2.2005 tarihinde 25716 Sayı ile Resmî Gazetede yayınlanan “Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği”nde düzenlenmesi ile birlikte kanunî anlamda olmasa bile hukukî anlamda bir dayanağa kavuştuğu söylenebilir. Yargıtay’ın istisnai sayılabilecek bazı kararlarında, rödovans sözleşmesini asıl işveren-alt işveren ilişkisine benzettiği, rödovans sözleşmesi için bu ilişkiye ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanacağını kabul ettiği söylenebilir. Ancak, hem Yargıtay’ın pek çok kararında hem de öğretide Türk Borçlar Kanunu’ nun ürün kirasına ilişkin hükümlerinin kıyasen uygulanması gerektiği ileri sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Rödovans, Rödovans veren, Maden Arama Hakkı, Maden İşletme Hakkı, Ürün Kirası

REDEVENCE (ROYALTY) CONTRACT

ABSTRACT

Redevence (royalty-lease charges) is a contract that allocates mine searching rights and mining claims to a natural person or a legal person for a while. In accordance with the contract, the party of contact, a natural or legal person who has gain mine claim (hirer) due to pay a rental to the holder of mining license up to contract. This contract is called as redevence (royalty-lease charges). Redevence is a synalagmatic, formless, mixed and innominate contract. Formerly, redevence had no legal basis, then in February 3, 2005 a by-law regulates redevence which is called “Mining Activities Implementation” was The Official Gazette with the number 25716. Exceptionally, according to some Turkish Supreme Court (Yargıtay)’s decisions

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi, alperuyumaz@gmail.com.

** Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi, ftmgng33@gmail.com.

redevence is similar with primary employer-sub employer transaction and provisions of this legal transaction have to enforce to redevence disagreement. Nevertheless, a great majority of high court decisions and the doctrine argue that provisions about usufructuary lease in Code of Obligations are suitable for solving disagreements arising from redevence contract.

Keywords: *Redevence (royalty), Party of Redevence Contract, Mining Claim, Mine Search Right, Usufructuary Lease*

I. GİRİŞ

Ruhsat sahipleri ile üçüncü kişiler arasında maden sahalarının işletilmesinin devredilmesi amacıyla yapılan sözleşmelere rödovans sözleşmesi denilmektedir. Bir diğer deyişle, rödovans, maden ruhsat alanlarının hak sahibi (maden arama ve işletme ruhsat sahibi) tarafından sözleşme ile gerçek veya tüzel bir kişiye bir süre bırakılması durumunda, maden ocağının işletilmesini üstlenen gerçek veya tüzel kişinin, ruhsat sahibine ürettiği her bir ton maden için bir miktar ücret ödemeyi taahhüt ettiği isimsiz bir sözleşmedir¹.

Rödovans sözleşmesinin tarafları arasında çıkan uyuşmazlıklar açısından, Borçlar Kanunu'nun 357. maddesinde düzenlenen ürün kirasına ilişkin hükümlerin bünyesine uygun düştüğü ölçüde kıyasen uygulanacağı kabul edilmektedir². Ancak, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku düzenlemeleri bakımından bazı Yargıtay kararlarında rödovans sözleşmesi, alt işverenlik sözleşmesi olarak kabul edilerek işçilerin işçilik ve Sosyal Güvenlik Kurumunun prim alacaklarından ruhsat sahibi ile rödovans verenin birlikte sorumlu olacakları sonucuna varılmıştır³.

¹ **Uygun**, Rahmi, Maden İşletmelerinde Ödenen Rödovans Bedellerinin Muhasebe Sistemi İçinde İzlenmesi, <http://www.muhasabetr.com/yazarlarimiz/rahmiuygun/012/> (Erişim Tarihi: 21.4.2015).

² HGK., 17.6.2009, E. 2009/11-229, K. 2009/272; 10. HD. 17.10.2014, E. 2014/16695, K. 2014/19906; 10. HD., 25.11.2013, E.2013/3807, K. 2013/22156; 6. HD. 21.10.2013, E. 2013/1827, K. 2013/13962; 14. HD., 21.10.2008, E.2008/7969, K. 2008/12073; 14.HD., 20.2.2007, E.2007/111, K.2007/1552; 11. HD., 8.12.2005, E. 2004/12958, K. 2005/12044. Ayrıca bkz., 14. HD., 21.10.2008, E.2008/7969 K. 12073, "...Yanların içeriğinde uyuşmazlık çıkarmadıkları, 04.07.2004 günlü sözleşme hasılat kira sözleşmesinin bir tipi olan rödovans sözleşmesidir...". (www.kazanci.com, erişim tarihi: 21.4.2015).

³ Bkz., 21.HD., 26.1.2010, E.2009/12236, K.2010/620, "Dava konusu somut olayda taraflar arasındaki sözleşmenin tetkikinden ruhsat sahibi TTK Gn. Müd.'ne, rödovansçı şirket tarafından yapılacak yıllık iş programlarını her türlü rapor ve projeleri inceleme, denetleme, gerekli değişiklikleri yapma yetkisinin verildiği, aylık ve yıllık faaliyet raporlarının davacı şirkete gönderileceği, üretilen kömür ve mevcut kömür artıklarının TTK Gn. Müd.'nin göstereceği kantarda tartılmadan ve sevk fişi düzenlenmeden saha dışına çıkarılmayacağı,

Bu konuda sağlıklı bir sonuca ulaşabilmek adına, öncelikle maden ve maden hakkı kavramları ile bu hakkın devri konularına değinilecek ve daha sonra rödovans sözleşmesinin hukuksal gelişimi üzerinde durulacaktır. Bu değerlendirmelerin ardından Maden mevzuatı açısından rödovans sözleşmesi ele alınacak ve bu sözleşmeye hangi hükümlerin uygulanacağı konusu detaylarıyla değerlendirilecektir. Bu kapsamda, rödovans sözleşmesinin tarafları arasında asıl işveren-alt işveren ilişkisinin olup olmadığı ve varılan sonucun gerekçeleri üzerinde durulacaktır.

Ayrıca, rödovans sözleşmesi niteliği itibarıyla bir özel hukuk sözleşmesi olduğundan bu sözleşmenin taraflarına yüklediği haklar ve borçlar ile sözleşmenin sona erme hâlleri incelenecektir. Sözleşmenin taraflara yüklediği haklar ve borçlar ile sözleşmenin sona ermesi konusundaki boşluklar, isimsiz bir sözleşme olan rödovansa, ürün kirasına ilişkin özel hükümlerin, bu yeterli olmazsa Borçlar Kanununun genel hükümlerin kıyasen uygulanması yoluyla doldurulacaktır.

II. MADEN VE MADEN HUKUKU KAVRAMI

Maden kavramının tanımını bir çırpıda yapmak mümkün değildir. Bunun en önemli sebeplerinden biri, fen bilimlerinin madenin tanımı noktasında hukukun gereksinimlerine uygun bir nitelendirme yapamamış olmasıdır⁴. Bu nedenle, öğretilerde maden kavramının, üzerinde uzlaşmış bir tanımı bulunmamaktadır. Ancak, bir tanımlama yapılması gerekiyorsa en genel anlamıyla maden, doğal etkenler sonucu oluşan, yeryüzünde veya yeraltında şekillenen ya da depolanan, ekonomik açıdan değerli cansız maddeleri ve kütleleri ifade etmektedir⁵. Maden hukuku ise, madenlerin ve taş ocaklarının zilyetliğine, mülkiyetine, bunların bulunması, açılması ile işletilmesine ilişkin kanun ve diğer mevzuat hükümlerini, bunların dayandığı esasları düzenleyen hukuk dalıdır⁶.

rödovansçının işletme ruhsat sahibinin yapacağı yazılı istek uyarı ve talimatlara riayet edeceği, davacı şirketin sahadaki çalışmaları defter kayıtlarını, üretimi kontrol etmeye ve talimat vermeye yetkili olduğu, kantardan geçen miktar üzerinden rödovans tahakkuk ettireceğinin kararlaştırıldığı görülmektedir. Bu tespitler karşısında davalılar TTK Gn. Müd. ile K... Mad. San. Tic. Ltd. Şti. arasındaki ilişkisinin 4857 sayılı Yasa'nın 2. maddesi gereğince alt işveren-üst işveren ilişkisi olarak değerlendirilmek gerektiği açık ve seçiktir". Aynı yönde bkz., 10.HD., 13.6.2011, E.2009/17563, K.2011/8689 (www.kazanci.com, erişim tarihi: 21.6.2015).

⁴ **Göger**, Erdoğan, Maden Hukuku, Ankara 1979, s.40.

⁵ **Telli**, Serap, İdare Hukuku ve Uluslararası Hukuk Açısından Madenler, Ankara 1989, s. 69.

⁶ **Telli**, s. 72.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 168. maddesi uyarınca devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan kaynaklar, sahip oldukları sosyal, ekonomik ve stratejik önem nedeniyle, Medenî Kanun, Borçlar Kanunu gibi özel mevzuat hükümlerinin uygulanma alanı dışında tutulmuştur. Aynı gerekçelerle, madenler kamu mallarından özel mülkiyete tâbi olmayan mallar sınıflandırması içinde kabul edilerek, kamu düzenine ve idare hukuku kurallarına bağlı tutulmaktadır⁷. Madenlerle ilgili olarak en geniş kanunî düzenleme ise, 3213 sayılı Maden Kanun’unda yer almaktadır⁸.

Madenlere uygulanacak hukuku ve kanunî rejimi belirlemek hukuken madenin ne olduğunun tespiti ile mümkün olacaktır. Bunun tespiti açısından dünyada iki sistem bulunduğu söylenebilir. Bunlardan ilki olan sayma sisteminde, hangi elementlerin maden olarak kabul edildiği, kanunda sınırlı sayım esasına göre belirlenmektedir. Diğer sistemde madenlerin sayılması yerine, madenin tanımı yapılmış ve tanımın kapsamına girenler, sınırlı sayı ilkesi dışında, maden sayılmaktayken tanımın dışındakiler maden olarak değerlendirilmemektedir⁹. 3213 sayılı Maden Kanununun 5177 sayılı Kanunla değiştirilmeden önceki 2. maddesinde “*Aşağıda yazılı madenler bu kanuna göre maden sayılır*” ifadesi bulunmaktaydı. Hükümden de anlaşıldığı üzere Türk Hukukunda, o dönemde sayma sistemi benimsenmişti. Ancak, Maden Kanununda, 5177 sayılı Kanunla değişiklik yapılarak sayma sistemi terk edilerek diğer sisteme geçilmiştir. Her ne kadar, söz konusu maddenin devamında madenler sayılmış olsa da buradaki amaç madenlerin ne olduğunun sınırlandırılması değil, dâhil olduğu grubu belirlemektir¹⁰.

III. MADEN HAKKININ DEVRİ

3213 sayılı Maden Kanununun 4. maddesi gereğince madenler devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunmaktadır. Madenlerin mülkiyetinin kime ait olduğunun belirlenmesi açısından farklı hukuk sistemleri nazara alındığında, dünyada iki sistemin olduğu görülür. Amerika Birleşik Devletleri’nde de geçerli olan ilk sisteme göre, madenler arza tâbidir. Yani, madenler buldukları arazinin bütünleyici parçasıdır¹¹. Türkiye’de de uygulanmakta

⁷ Telli s. 75; Oğuzman, M. Kemal/ Seliçi, Özer/ Oktay-Özdemir, Saibe, Eşya hukuku, 16. Bası, Ankara 2013, s. 14; Akipek, Jale G./ Akıntürk, Turgut, Eşya Hukuku, İstanbul 2009, s. 61-62; Ayan, Mehmet, Eşya Hukuku, I, Zilyetlik ve Tapu Sicili, 7. Bası, Konya 2014, s. 26.

⁸ Telli, s. 75; Akipek/ Akıntürk, s. 62.

⁹ Uçkan, Özcan, Türk Hukukunda Madencilik, Eskişehir 1983, s. 38-39.

¹⁰ Baş, H. Hakan, Maden Hukuku İle İlgili Yargı Kararları ve Mevzuat, Ankara 2009, s. 114.

¹¹ Özdamar, Demet, Maden Hakkı ve Maden İrtifakı, M. Tevfik Birsel’e Armağan, İzmir 2001, s. 319-335, s. 322.

olan ve *devletin hâkimiyeti sistemi* olarak adlandırılan ikinci sistemde ise madenler kimin arazisinde bulunursa bulunsun devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bu sistemde devlete, madenlerin topluma fayda sağlayacak şekilde işletilmesini sağlamak adına bir takım yetkiler tanınmaktadır. Devlet, bu madenlerin işletilmesini özel hukuk kişilerine imtiyaz vermek suretiyle gerçekleştirebileceği gibi madenleri bizzat kendisi de işletebilir¹². Devlet, hüküm ve tasarrufu altındaki madenler üzerinde özel kişilere arama ve işletme ruhsatı verebilir. Madenler üzerinde devlete ait olan bu kamusal mülkiyet hakkı, tasarruf etme yetkisini devlete bırakmakta; madenleri arama ve işletme yetkisini ise belirli bir süre ile özel kişilere verme hakkını bünyesinde barındırmaktadır¹³. Bu sistemde devlet, madenlerin mülkiyetini özel kişilere devredemeyeceği gibi madenleri özelleştirme konusu da yapamaz¹⁴.

Maden Kanununda, *maden haklarının bölünmezliği ilkesi* kabul edilmiştir (Maden Kanunu m.5/1). Bu hakların tek bir gerçek veya tüzel kişi üzerinde toplanması gerekir. Bu ilkenin getirilmesindeki amaç, işletilmesinde kamusal yarar olan madenlerin rasyonel ve ekonomik olarak değerlendirilmelerini sağlamaktadır¹⁵. Ancak, aynı madde uyarınca maden arama ve işletme haklarının devri mümkündür¹⁶. Gerçekten, 4.2.2015 tarihli 6592 sayılı Kanunun 3. Maddesi ile değişik Maden Kanununun 5. maddesinin ikinci fıkrasına göre, “*Maden ruhsatları ve buluculuk hakkı devredilebilir. Devir yapılmadan önce arama ve işletme ruhsatlarının devredildiği tarihteki ruhsat bedelinin iki katı tutarında devir bedeli alınır. Devir Bakanlık onayı ile gerçekleşir.*”

¹² Uçkan, s. 62.

¹³ Topaloğlu, Mustafa, Maden Hukuku, Adana 2011, s. 33.

¹⁴ Danıştay'ın bu konudaki istişari görüşü bu hususu net bir şekilde açıklamaktadır. Bu görüşe göre, “... Anayasa'nın 168. maddesinde “*tabii servetler ve kaynaklar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir. Devlet bu hakkı belirli süre için, gerçek ve tüzel kişilere devredebilir. Hangi tabii servet ve kaynağın arama ve işletilmesinin devletin gerçek ve tüzel kişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzel kişilerin eliyle yapılması, yasanın açık iznine bağlıdır. Bu hâlde, gerçek ve tüzel kişilerin uyması gereken şartlar ve devletçe yapılacak gözetim, denetim usul ve esasları ve müeyyideler kanunda gösterilir.*” denilmektedir. Maddeye göre, Anayasa'da doğal servetlerin ve kaynakların devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu kabul edilerek bunların mülkiyetinin gerçek ve tüzel kişilere devri yasaklandığı gibi, bunları arama ve işletme hakkına da sahip olan devletin bu hakkını ancak belirli süre için gerçek veya tüzel kişilere yasanın açık oluru ile devredilebileceği öngörülmektedir. Anayasa'da öngörülen bu durum sosyal, ekonomik ve stratejik önemlerin doğal sonucudur.” Bkz. Danıştay 1. D., 05.03.2004, E.2004/17, K.2007/24 (Topaloğlu, Maden, s.33).

¹⁵ Telli, s. 78; Özdamar, Maden, s. 119.

¹⁶ Telli, s. 104.

Bu hakların devrinde, tıpkı taşınmaz mülkiyetinde olduğu gibi iki ayrı işleme ihtiyaç vardır. Bunlardan ilki, taraflar arasında devir borcunu doğuran borçlandırıcı bir işlemin yapılmasıdır. Uygulamada, ruhsat devri amacıyla kullanılan rödovans sözleşmesi de bu anlamda borçlandırıcı bir işlemdir. Yargıtay, rödovans sözleşmesini, maden arama ve işletme hakkının devrinde hukukî sebep olarak kabul etmektedir¹⁷. Bu sözleşmeye dayanarak maden ruhsatının tesciline karar verilebileceği belirtilmelidir. Bu anlamda, tescil talebine binaen maden siciline tescilin yapılması da tasarruf işlemi olarak nitelendirilecektir.

IV. RÖDOVANS SÖZLEŞMESİ

A) TANIMI

Rödovans kelimesi Latince “*Reditus*” kelimesinin Türkçe karşılığıdır. Reditus, gelir, irat kelime kökünden günümüz Fransızcasına “*redevance*” olarak yerleşmiş, Türkçe’ye ise bu kelimenin Türkçe okunuşuna uygun olarak girmiş ve pek çok güncel Yargıtay kararında da bu isimle anılmaktadır¹⁸. İngilizce’de ise rödovans kelimesi ile aynı anlamda olmak üzere “*royalty*” kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Royalty, uygulamada, bir yazara, bir mucide ya da bir yayımcıya haklarını devretmeleri karşılığında düzenli aralıklarla ödenmesi gereken para; madenleri ya da petrol kuyuları işletilen toprağın sahibine sabit bir miktar olarak ya da üretim birimi üzerinden ödenmesi gereken para, toprak kirası, rödovans anlamlarında kullanılmaktadır¹⁹.

Literatürde rödovans, “*maden ruhsat alanlarının, hukukî hak ve sorumlulukları kendisinde kalması koşuluyla hak sahibi tarafından sözleşme ile*

¹⁷ 11. HD. 06.04.2000, E. 1999/9412, K. 2000/2692, “*Sözleşme hukuku ilkeleri gözden kaçırılarak davalının Alabarda maden sahası rödovans sözleşmesiyle davacı tarafa devretmemekle kararlı davrandığı biçimindeki yanılığın değerlendirilmeye dayalı olarak davacı tarafından tazminat hakkının doğduğu ve tazminata esas rezervin de kabule göre davalının sahayı terkinden sonra dava dışı şirketin çıkardığı kömür miktarının değil toplam rezerv tutarı (21.500) tonun matrah alınarak bu miktara göre hesaplandırılıp gerekçede toplam zarar gösterilmesi doğru görülmemiş, davanın tamamen reddi yerine yazılı biçimde karar verilmesine yönelik davalı vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile kararın bozulması gerekmiştir.*” (www.kazanci.com, erişim Tarihi: 23.4.2015).

¹⁸ Bkz., HGK., 17.6.2009, E. 2009/11-229, K. 2009/272; 10.HD. 17.10.2014, E. 2014/16695, K. 2014/19906; 10.HD., 25.11.2013, E. 2013/3807, K. 2013/22156; 6.HD., 2.7.2013, E. 2012/18163, K. 2013/11372; 10.HD., 19.10.2010, E. 2010/9170, K. 2010/13928; 21.HD., 26.1.2010, E. 2009/12236, K. 2010/620; 14.HD., 21.10.2008, E. 2008/7969, K. 2008/12073 (www.kazanci.com.tr, erişim tarihi: 27.4.2015).

¹⁹ **Yücel**, Selçuk/ **Turan**, Hayrettin, Dar Mükellef Kurumlar, İstanbul 1999, s. 258. Ayrıca bkz., **Garner**, A.Bryan, Black’s Law Dictionary, 7th Edition, St. Paul Minnesota 1999, s.1330-1331; <http://en.wikipedia.org/wiki/Royalties> (Erişim tarihi: 27.4.2015).

*özel veya tüzel bir kişiye, bir süre tahsis edilmesi durumunda, maden ocağının işletilmesini üstlenen özel veya tüzel kişinin, esas ruhsat sahibine, ürettiği her bir ton maden için ödemeyi taahhüt ettiği meblağ” olarak tanımlanmaktadır*²⁰. Mevzuat anlamı bakımından rödovans sözleşmesi, ruhsat sahalarındaki madenlerin üretilerek değerlendirilmesi amacıyla üçüncü kişilere veya kuruluşlara tasarruf hakkı sağlamak üzere ruhsat sahasının tamamı ya da bir kısmı için ruhsat sahiplerinin bu kişilerle yapmış oldukları sözleşmeleri ifade eder (Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği²¹ m. 4/r).

Bu anlamda, rödovans sözleşmesi, maden işletme hakkı (ruhsat) sahibinin belirli süreliğine işletme hakkını devretmeyi taahhüt ettiği, devralanın da bunun karşılığında belirli miktarda üretim yapmayı ve ürettiğinden yıllık belirlenen miktar üzerinden rödovans bedelini ödemeyi taahhüt ettiği karma nitelikli bir özel hukuk sözleşmesidir.

B) RÖDOVANS SÖZLEŞMESİNİN HUKUKSAL GELİŞİMİ

Rödovans veya maden işletme hakkının devri sözleşmesi, ne Maden Kanununda ne de başka bir kanunda 2010 yılına kadar özel olarak düzenlenmişti. Yalnızca, Maden Kanununun 5177 sayılı Maden Kanununda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunla²² yürürlükten kaldırılan 28. maddesinin gerekçesinde dolaylı da olsa rödovans sözleşmesine işaret edilmektedir²³.

Yürürlükten kaldırılan 1985 tarihli Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği'nin²⁴ 32. maddesine 1990 yılında eklenen hükme göre, üçüncü kişi ve kuruluşların rödovans, kira, taşeron ve benzeri sözleşmelere dayanarak ruhsat sahasında faaliyette bulunabilmesi maden dairesinin iznine bağlı idi²⁵. Beyanda bulunma yetkisi ve zorunluluğu ise ruhsat sahibine aitti. Aynı

²⁰ 10. HD. 17.10.2014, E. 2014/16695, K. 2014/19906 (www.kazanci.com.tr, erişim tarihi: 27.4.2015).

²¹ RG., 6.11.2010, S. 27751. Öğretide ve uygulamada, ayrıca Yargıtay kararlarında “rödovans” olarak kabul gören terim, kimi eserlerde ve bu Yönetmelik metninde “rödövans” olarak yer bulmuştur.

²² RG., 5.6.2004, S.25883.

²³ Maden Kanununun konuyla ilgili 28. maddesinin gerekçesinde şu ifadeler yer almakta idi: “... Diğer taraftan bu süre zarfında madenci kendisine maddî destek arayabileceği gibi, işletme iznini bir başkasına kiralayabilecek ve kanun karşısında teknik ve malî yönden tek sorumlunun ruhsat sahibi olacağı, esasî getirilmektedir.”. Bkz. **Topaloğlu**, Maden, s.46.

²⁴ RG., 22.8.1985, S. 18850.

²⁵ Eklenen hükme karşı açılan iptal davasında Danıştay, “... Maden haklarının özel sözleşmelerle üçüncü kişilere devrine yasal yönden olanak bulunmamasına karşın, uygulamada izin

Yönetmeliğin 32. maddesinde ruhsat sahibi ile rödovans veren arasında çıkan uyuşmazlıklarda sözleşme hükümleri dikkate alınarak Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın verdiği kararın bağlayıcı olacağı belirtilmekteydi.

Söz konusu Yönetmelik hükmünde, 2003 yılında yeniden bir değişiklik yapılmış ve rödovans sözleşmesi açıkça tanımlanmıştır. Söz konusu 32. madde hükmüne göre, “*Ruhsat sahalarındaki madenlerin üretilerek değerlendirilmesi suretiyle üçüncü kişilere veya kuruluşlara tasarruf hakkı sağlamak üzere ruhsat sahiplerinin bu kişilerle yapmış oldukları sözleşmeler rödovans sözleşmesi olarak kabul edilir*”. Bu değişiklik ile rödovans sözleşmesi ilk kez hukukî dayanağa kavuşmuştur²⁶. Yine değişiklikle, ruhsat sahibinin üçüncü kişilerle yaptığı kira, taşeron ve benzeri sözleşmelerde Maden İşleri Genel Müdürlüğü'nün taraf olma ve uyuşmazlığı çözme yetkisi kaldırılmış ve bu yetki sadece rödovans sözleşmelerine özgü olarak bırakılmıştır²⁷.

Eski Yönetmeliği kaldıran, 2005 tarihli Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği'nin²⁸ Geçici 2. maddesi ise, “*Bu yönetmeliğin yayımı tarihinden sonra, ruhsat sahiplerinin kanun kapsamındaki faaliyetleri ile ilişkili olarak üçüncü kişi ya da kuruluşlarla yaptığı sözleşmelerin Genel Müdürlüğe bildirilmesine ve görüş alınmasına gerek yoktur. Ancak ruhsat sahasındaki tüm faaliyetlerden Genel Müdürlüğe karşı ruhsat sahibi sorumludur.*” şeklindeydi. Bu hükümlerle birlikte, artık 2005 yılından sonra akdedilen rödovans sözleşmelerine Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü hiçbir şekilde muhatap olmayacaktır²⁹. Aynı şekilde, bu Yönetmeliği yürürlükten kaldıran Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği'nin *Rödovans Sözleşmesi*

sahiplerinin bedel karşılığında, maden çıkarma veya satış haklarını başka kişilere bıraktığı, yönetmelikte yapılan yeni düzenleme ile ilgili kuruluşun, bu fiili durumdan haberdar olması ve maden işletmeleri üzerindeki gözetim hakkını kullanmasının olağan karşılanması gerekeceği, maden dairesinin maden işletmeleri üzerindeki gözetim hakkının bu biçimde kullanılmasının, Anayasa'da yer alan sözleşme özgürlüğü ilkesine aykırılık teşkil etmeyeceği ve üçüncü kişilerin ruhsat sahalarda kira ve benzeri sözleşmelere dayanarak faaliyette bulunulmasında da hukuka aykırılıktan söz edilemeyeceği” yönünde karar vermiştir. Danıştay'ın bu kararı ile rödovans sözleşmesinin hukuka uygunluğu kabul edilmiştir.” Bkz. Danıştay 8.D. 09.12.1991, E. 1990/32, K.1991/1924 (Topaloğlu, Maden, s.47).

²⁶ **Baycık**, Gaye, Rödovals Sözleşmesinin Hukukî Niteliği ve Tarafların İş Sağlığı ve Güvenliği Yükümlülükleri, Sarper Süzek'e Armağan, İstanbul 2011, s. 1895-1957, s. 1899.

²⁷ **Topaloğlu**, Mustafa, Rödovals Sözleşmesi; Hukuksal Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, TUMAKS, 2001.

²⁸ RG. 3.2.2005, S. 25716.

²⁹ **Çankaya**, O. Güven, Rödovals Alt İşverenlik Sözleşmesi midir? İş Hukuku ve İktisat Dergisi, C. 13, S. 3, 2014, s. 3, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/1331.pdf> (Erişim Tarihi 03.04.2015).

başlıklı, Geçici 2. Maddesi de, (1) 3/2/2005 tarihinden sonra, ruhsat sahiplerinin Kanun kapsamındaki faaliyetleri ile ilişkili olarak üçüncü kişi ya da kuruluşlarla yaptığı sözleşmelerin Genel Müdürlüğe bildirilmesi zorunlu değildir. (2) 3/2/2005 tarihine kadar yapılmış ve Genel Müdürlükçe uygun görülmüş sözleşmelerin uygulanmasında Kanun ve bu Yönetmelik hükümleri çerçevesinde çıkabilecek anlaşmazlıklarda, ruhsat sahasındaki faaliyetlerin aksamaması ve maden rezervinin en verimli biçimde işletilmesi ilkelere gözetilerek Genel Müdürlüğün yapacağı incelemelere göre vereceği karar geçerlidir. Kanun yükümlülüklerinin yerine getirilmesinden ruhsat sahibi sorumludur. Bu sözleşmelerin yenilenmesi, sürelerinin uzatılması, hükümlerinin değiştirilmesi taleplerinde Genel Müdürlükten görüş alınmasına gerek yoktur.” şeklinde olup bu konudaki en son kanunî düzenlemeyi içermektedir.

Unutulmamalıdır ki, rödovans sözleşmeleri bakımından yapılan kanunî düzenlemelerle kamusal denetim mekanizmaları devreden çıkarılmışsa da bu özel hukuk sözleşmesinin konusu kamu malıdır. Bu mantık çerçevesinde, devletin bu hususta herhangi bir düzenleme getirmemesi eleştiriye açıktır³⁰. Bir diğer deyişle, rödovans sözleşmesinin Kanun düzeyinde detaylı bir düzenleme ile hukukî dayanağa kavuşturulması uygun olacaktır.

24.10.2010 tarihli Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5995 sayılı Kanun ile Maden Kanunu'na Ek Madde 7 eklenmiştir. Bu madde ise, “Maden ruhsat sahiplerinin, ruhsat sahalarının bir kısmında veya tamamında üçüncü kişilerle yapmış oldukları rödovans sözleşmelerinde, bu alanlarda yapılacak madencilik faaliyetlerinden doğacak İş Sağlığı ve Güvenliği ile ilgili idarî, malî ve hukukî sorumluluklar rödovans verene aittir. Ancak bu durum ruhsat sahibinin Maden Kanunu'ndan doğan sorumluluklarını ortadan kaldırmaz.” şeklindedir. Yine, Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği'nin Rödovans İşlemleri başlıklı 100. maddesi yürürlüktedir. Hükmün birinci fıkrasına göre, “Maden işletme ruhsat sahiplerinin, ruhsat sahalarının bir kısmı veya tamamı için üçüncü kişilerle yapmış oldukları rödovans sözleşmeleri ve bu sözleşmelerde yapılan değişiklikler tarafların talebi hâlinde devir ve intikal işlemlerinde bilgilendirme amacıyla maden siciline şerh edilir. Tarafların birlikte rödovans sözleşmesinin iptalini istemeleri hâlinde de bu kayıtlar terkin edilir. Genel Müdürlük hiçbir şekilde rödovans sözleşmelerine taraf değildir”.

³⁰ Topaloğlu, Maden, s. 49.

Böylelikle, rödovans sözleşmesinin maden siciline şerh edilmesi mümkün hâle gelmiştir. Ancak, Danıştay, rödovans sözleşmesinin bir özel hukuk sözleşmesi olduğu ve bu nedenle sözleşmenin maden siciline şerh edilmesinin üçüncü kişileri ve kurumları bağlamayacağı yönünde karar vermiştir³¹. Yapılan bu düzenlemeler dışında Maden Kanununda veya başka bir kanunda rödovans sözleşmesi özel olarak düzenlenmiş değildir.

Son olarak, Maden Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun³²un 22. maddesi ile 3213 sayılı Kanunun Ek 7. maddesine birinci fıkrasından önce gelmek üzere şu fıkra eklenmiştir:

“Ruhsat sahipleri ile üçüncü kişiler arasında rödovans sözleşmeleri Bakanlığın iznine tâbidir. İzin alınmaksızın yapılan rödovans sözleşmesi ile yürütülen madencilik faaliyetleri durdurulur.

Kamu kurum ve kuruluşları ile iştirakleri hariç olmak üzere yer altı kömür işletmelerinde maden ruhsat sahipleri, ruhsat sahalarının bir kısmında veya tamamında üçüncü kişiler ile üretim faaliyetlerine yönelik rödovans sözleşmeleri yapamaz. Aksi takdirde rödovans sözleşmesi ile yapılan madencilik faaliyetleri durdurulur.”

Hükümden açıkça anlaşılacağı üzere, son değişiklikle yer altı kömür işletmelerinde üretim faaliyetine yönelik rödovans sözleşmesinin yapılması yasaklanmıştır. Bu konuda tek istisna kamu kurum ve kuruluşları ile iştiraklerine tanınmıştır.

³¹ Danıştay 8. D. 30.01.2009, E. 2008/4170, K. 2009/473, “Şirketin sahip olduğu İR:1208 sayılı maden işletme ruhsatını Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı onayı ile bir başka şirkete devretmesine rağmen, müdahil şirketin anılan ruhsata konu alanda davacı şirketle yapılmış rödovans sözleşmesi uyarınca işletme hakkı bulunduğundan bahisle ruhsat devrinin iptaline ilişkin 22.02.2007 gün ve 10973 sayılı yazı ile bildirilen Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı işleminin iptali istemiyle açılan davada; müdahil şirket tarafından rödovans sözleşmesi nedeniyle öncelikli olarak devralma hakkına sahip oldukları ve davacı şirkete ruhsat devri işleminin hukuka aykırı olduğu ileri sürülmüş ise de, bu özel hukuk sözleşmesinin yalnızca tarafları bağlaması 3.kişi ve kurumları bağlayıcı niteliği haiz olmaması karşısında, özel hukuk sözleşmesi uyarınca idarî işlem tesisi mümkün olmadığından dava konusu işlemden hukuka uyarlık bulunmadığı...” (www.kazanci.com, Erişim tarihi: 28.4.2015).

³² RG., 10.2.2015, S.29271.

C) RÖDOVANS SÖZLEŞMESİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ, TARAFLARI,

ŞEKLİ VE KONUSU

1. Hukukî Niteliği

Rödovans, sözleşme olması itibarıyla 6098 sayılı Borçlar Kanunu'nun 1. maddesinde de belirtildiği üzere tarafların, iradelerini, karşılıklı ve birbirine uygun olarak açıklamalarıyla kurulan bir hukukî ilişkidir³³. Rödovans sözleşmesinde, ruhsat sahibinin edimi, sahibi olduğu maden işletme hakkını belirli bir süreliğine rödovans verene devretmek, rödovans verenin de bunun karşılığında edimi, belirli miktarda üretim yapmak ve üretimden yıllık belirlenen miktar üzerinden rödovans bedelini ruhsat sahibine ödemektir. Bu sebeple, rödovans sözleşmesi tam iki tarafa borç yükleyen rızaî bir sözleşmedir. Ayrıca, rödovans sözleşmesi, ruhsat sahibinin edimi bakımından sürekli edim borcu, rödovans verenin edimi bakımından ise ani edim borcu yükleyen bir sözleşme olarak ifade edilebilir³⁴.

Borçlar Kanununda ya da özel bir kanunda düzenlenmiş sözleşmelere *isimli/ tipik sözleşmeler* adı verilirken, Borçlar Kanununda ya da özel kanunlarda düzenlenmemiş sözleşmelere ise *isimsiz/ atipik sözleşmeler* denilmektedir³⁵. Bu anlamda, rödovans sözleşmesi ne Borçlar Kanunu'nda ne de başka bir kanunda düzenlendiğinden isimsiz/ atipik bir sözleşme olarak sınıflandırılabilir.

³³ Bkz., **von TUHR**, Andreas, Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı, C.1-2 (çev. Cevat Edege), 2. Baskı Ankara 1983, s. 134; **Eren**, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 18. Bası, Ankara 2015, s. 166; **Oğuzman**, M. Kemal/ **Öz**, Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. I, 10. Bası, İstanbul 2012, s. 42; **Kılıçoğlu**, Ahmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 18. Bası, Ankara 2014, s. 52; **İnan**, A. Naim, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara 1984, s. 91; **Hatemi**, Hüseyin/ **Gökyayla**, Emre, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 2. Bası, İstanbul 2012, s. 28; **Ayan**, Mehmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 9. Bası, Konya 2015, s. 130; **Yavuz**, Cevdet, Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler, 10. Baskı, İstanbul 2012, s. 4. **Antalya**, Gökhan, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C. 1, 2. Baskı, İstanbul 2013, s. 76.

³⁴ Kira sözleşmesine kıyasen bkz., **Yavuz**, s. 314; **Ayan**, s. 25-26. Ayrıca bkz., **Gümüş**, Mustafa Alper, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, C. I, İstanbul 2012, s. 312, 335.

³⁵ Ayrıntılı bilgi için Bkz. **Oktay**, Saibe, İsimli Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşlukların Tamamlanması, İHFM., C.LV, 1996, s. 263-296, s. 263. Ayrıca bkz., **Zevkliler**, Aydın/ **Gökyayla**, K. Emre, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 14. Bası, Ankara 2014, **Aral**, Fahrettin/ **Ayrancı**, Hasan, Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, 9. Baskı, Ankara 2012; **Eren**, Fikret, İsimli Sözleşmelere İlişkin Bazı Sorunlar, Prof. Dr. Turgut Akıntürk'e Armağan, İstanbul 2008, s. 85-111.

Rödovans gibi isimsiz sözleşmelerin ne Borçlar Kanunu' nun Özel Borç İlişkileri bölümünde ne de özel bir kanun tarafından düzenlenmiş olması önem taşımaz. Zira, taraflar TBK.m.19'da yer alan sözleşme özgürlüğü çerçevesinde özgür iradeleri ile bu tip sözleşmesel ilişkiler kurarak, kanunda düzenlenmemiş sözleşme tipleri yaratabilmektedirler. Kaldı ki, bu sözleşmelere isimsiz sözleşme adının verilmesi, kanun koyucu tarafından bu sözleşmelere herhangi bir isim verilmemesinden kaynaklanır. Oysa, işlem hayatında bunların hepsine birer isim verilmektedir³⁶. Rödovans da bu durumun örneklerinden biri olarak karma sözleşme niteliği taşır. Zira, rödovans sözleşmesi esas itibariyle Maden Kanunu'nda ve Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği'nde ismen geçmesine rağmen, sözleşmeye ilişkin ayrıntılı hükümlere yer verilmemiştir. Bunun yanında, rödovans sözleşmesi doğrudan düzenlenmemesine rağmen ilgili kanun ve yönetmelik hükümleri ile sözleşmenin taraflarına bir takım yükümlülükler yüklenmiştir.

Öte yandan, ruhsat sahibinin maden işletme hakkını rödovans verene devrettiği ve rödovans verenin de bunun karşılığında rödovans bedelini ruhsat sahibine ödediği rödovans sözleşmesi, bu nitelikleri ile ürün kirasına benzemekte; fakat Maden Kanunu ve Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği ile taraflara, ürün kirasına ilişkin olarak Borçlar kanununda düzenlenmiş olan yükümlülükler dışında ek yükümlülükler yüklenmektedir. İşte bu nedenle, de rödovans sözleşmesi, *tipik sözleşmeye ikinci derecede başka edim eklenmesi şeklinde oluşan karma sözleşme niteliği taşır*³⁷.

Kanun düzeyinde olmasa da mevzuata yeni kazandırılan düzenlemelerle artık yasal bir dayanağı bulunan rödovans sözleşmesi hakkında, sözleşme tanımı dışında, özel ve detaylı uyumsuzluk çözecek yeterlilikte yasal düzenleme bulunmadığından, bu sözleşme için isimsiz bir sözleşmedir, yorumunu yapmakta sakınca bulunmamaktadır.

2. Tarafları

Rödovans sözleşmesi maden ruhsat sahibi, bir diğer deyişle işletme hakkı sahibi ile bu hakları sözleşme gereğince bir süreliğine devralan rödovans veren (rödovansçı) arasında yapıldığına göre, sözleşmenin tarafları maden ruhsat (işletme hakkı) sahibi ile bu hakkı sözleşme ile devralan

³⁶ Oktay, s. 263-264. Rödovans sözleşmesi de ortaya çıkışı itibarıyla isimsiz bir sözleşme iken uygulamada aldığı bu ismin Yönetmelik hükümlerinde de yer almaya başladığı belirtilmelidir.

³⁷ Bkz., Gümüş, s. 8; Aral/ Ayrancı, s. 54; Ayan, Borçlar, s. 140; Yavuz, s. 12; Zevkliler/ Gökyayla, s. 41; Eren, İsimsiz, s. 91-92.

kişidir. Maden ruhsat sahibi gerçek veya tüzel kişi olabilir. Yine Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği m.4/r hükmünden açıkça anlaşılacağı üzere, rödovansçının maden ruhsat sahibi gibi gerçek veya tüzel kişi olması mümkündür. Maden işletme hakkının paylı mülkiyet hükümleri çerçevesinde elde edilmesi mümkün olmayacaksa (Maden Kanunu m.5) da bu hakkın sahibinin kişiliğinin sona ermesi durumunda mirasçılarının elbirliği mülkiyeti hükümleri çerçevesinde rödovans sözleşmesini oybirliği ile alacakları karara istinaden yapmaları gerekecektir.

Birden çok kişinin rödovans veren olarak rödovans sözleşmesinin tarafı olduğu hâllerde, kural kısmî sorumluluk ise de, işin niteliği gereği ticarî teselsül karinesi işletilerek müteselsil sorumluluk hükümlerinin geçerli olacağı belirtilmelidir. Elbette, taraflar kısmî sorumluluk esasını da sözleşmeye konulacak bir hüküm ile belirleyebilirler. Kural olarak, her iki taraf açısından sözleşme ehliyeti bakımından genel hükümler geçerlidir.

3. Şekli

“Sözleşmelerde Şekil” başlıklı TBK.m.12 uyarınca, sözleşmelerin geçerliliği, kanunda aksi öngörülmedikçe, hiçbir şekle bağlı değildir. Yani, Türk hukukunda, sözleşmelerde şekil açısından sözleşme özgürlüğü ilkesinin benimsendiğini ve kanunda aksi düzenlenmedikçe şekil serbestisi ilkesinin geçerli olduğu ifade edilmelidir.

Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği m.80/1’e göre, maden ruhsatları ve sertifikaları talep hâlinde, hukukî bir sakınca bulunmadığı takdirde, Maden Kanununun 6 ncı maddesindeki maden haklarını kullanma ile ilgili şartları taşıyan gerçek veya tüzel kişilere Genel Müdürlükçe devredilebilir. Ancak, anılan hükümde yer alan şekil şartının, rödovans sözleşmesi için geçerli olduğu söylenemez. Zira, rödovans sözleşmesi, maden ruhsatının devrini değil, bu hakkın bir başkasına belirli bir süreyle kullandırılmasını ifade ettiğinden, ayrıca bu sözleşmenin şekline ilişkin başkaca kanunî bir düzenleme de bulunmadığından rödovans sözleşmesinin TBK.m.12 gereğince herhangi bir şekle tâbi olmadığı ifade edilmelidir. Yargıtay’ın da bu yönde kararları mevcuttur³⁸.

³⁸ 11. HD. 8.12.2005, E. 2004/12958, K. 2005/12055, “...Taraflar arasındaki sözleşmenin maden siciline tescili zorunluluğu bulunmayıp, tescil ancak madendeki devlet hakkının takibi açısından hüküm ifade etmektedir. O hâlde mahkemece herhangi bir şekil şartına tabi olmayan rödovans sözleşmesine dayalı davacı taleplerinin değerlendirilmesi gerekir iken, somut olayda uygulama yeri bulunmayan Maden Kanunu’nun 38. maddesine göre sözleşmenin maden siciline kaydedilmediği gerekçesiyle davanın reddi doğru görülmüş, kararın bu

Tarafların iradî şekil çerçevesinde, bu sözleşmeyi diledikleri herhangi bir şekle tâbi kılmaları mümkündür. Bu bağlamda, tarafların iradesi ile rödovans sözleşmesi, basit yazılı şekle tâbi kılınabileceği gibi, sözleşmeye noterlikçe düzenleme ya da onaylama şeklinde resmiyet kazandırılması da mümkündür³⁹.

4. Konusu

Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği'nin 100. maddesi gereğince, rödovans sözleşmesi ile ruhsat alınan maden sahasının tamamının kullanımını bir üçüncü kişiye bırakılabileceği gibi, ruhsat sahasının bir kısmının da kullanımı terk edilebilir. Aslında, bu hüküm ile Maden Kanunu'nun 5. maddesinin, "*Madenler üzerinde tesis olunan ilk müracaat (takaddüm), (...), arama ruhsatnamesi, buluculuk, (...) ve işletme ruhsatı haklarının hiç birisi hisselerle bölünemez. Her biri bir bütün hâlinde muameleye tabi tutulur*" şeklindeki hükmünde yer alan bölünmezlik ilkesi aşılmış olmaktadır⁴⁰. Kanuna aykırı olan, ancak pratik ihtiyaçlara cevap veren bu yönetmelik hükmüne istinaden uygulamada da hakkın kısmen üçüncü kişilere bırakıldığı görülmektedir.

Rödovans verenin kullanma hakları, madencilik faaliyetinde bulunma yetkisini içerir. Bu durum, Maden Kanunu'nun Ek 7. maddesinde yer alan "*Maden ruhsat sahiplerinin, ruhsat sahalarının bir kısmında veya tamamında üçüncü kişilerle yapmış oldukları rödovans sözleşmelerinde, bu alanlarda yapılacak madencilik faaliyetlerinden doğacak İş Sağlığı ve Güvenliği ile ilgili idarî, malî ve hukukî sorumluluklar rödovans verene aittir.*" ifadesinden anlaşılmaktadır⁴¹. Bu yetki ile rödovans veren, maden sahasında ocak, kuyu ve galeri açabilir, sondaj yaparak maden tespitinde bulunabilir ve bulduğu madenleri çıkarabilir. Çıkarılan madenler taşınır mal hâline gelince artık rödovans verene ait olur. Zira, yetki dâhilinde çıkarılan maden sahasından ayrılan madenler, bağımsız eşya hâline gelerek maden sahasının bütünleyici parçası olmaktan çıkmıştır⁴². Öyleyse, rödovans sözleşmesine dayanarak

nedenle dahi bozulması gerekmiştir." (www.kazanci.com, Erişim tarihi: 28.4.2015).

³⁹ Eren, Borçlar, s. 269; Kılıçoğlu, s. 110; Ayan, Borçlar, s. 155; Hatemi/ Gökyayla, s. 40; Antalya, s. 330.

⁴⁰ Çankaya, s. 8.

⁴¹ Topaloğlu, Maden, s. 49.

⁴² Oğuzman/ Seliçi/ Oktay-Özdemir, s.10; Akipek/ Akıntürk, s. 62-63; Ayan, Mehmet, Eşya Hukuku II Mülkiyet, 7. Bası, Konya 2014, s. 23. Ancak, rödovans verenin bu şekilde çıkarılan madenlerin mülkiyetini kazanabilmesi için maden sahası üzerinde zilyetliğini devam ettiriyor olması gerekir. Eğer o maden sahasına zilyet değilse, onun ürünlerin mülkiyetini kazanabilmesi için ürünlerin zilyetliğinin kendisine devri gerekir. Zira, kiracının hakkı

madeni çıkaran rödovans veren, her ne kadar maden sahasının mülkiyeti ruhsat sahibine ait olsa da çıkardığı cevherin mülkiyetine sahip olur.

D) RÖDOVANS SÖZLEŞMESİNE UYGULANACAK HÜKÜMLER

Karma bir sözleşme olarak nitelendirilebilecek rödovans sözleşmesi için uygulanacak hukuku bulmak adına karma sözleşmelere uygulanacak hukuk konusundaki tartışmaya değinmek uygun olur. Bu konudaki ilk görüş olan *saf dışı etme teorisine* göre, karma sözleşmelere Borçlar Kanununun Genel Hükümleri uygulanmalıdır. Zira, bir araya gelmiş sözleşmeler birbirini götürür. Sözleşmelerden birine üstünlük vermek yerine genel hükümleri uygulamak daha isabetlidir. *Soğurma teorisini* olarak adlandırılan ikinci görüşe göre, karma sözleşmenin bütünü içerisinde değerlendirildiği zaman hangi sözleşme tipine ilişkin unsur daha önemli ise, uyuşmazlığın çözümünde o sözleşmeye ait hükümlerin uygulanması esastır. *Birleştirme teorisini* olarak adlandırılan üçüncü görüşe göre ise, her edime, ait olduğu sözleşme tipinin hükümleri uygulanmalıdır. Son bir görüşe göre de kanunda düzenlenmiş sözleşmelere ait hükümler kıyas yoluyla rödovans sözleşmesi için de uygulanmalı veya hâkim Medeni Kanununun 1. maddesinden hareketle boşlukları hukuk kuralı yaratarak doldurmalıdır⁴³.

Bu görüşlerden son görüşün daha isabetli olduğu savunulabilir. Bu düşünceden hareket edilerek öğretilde, rödovans sözleşmesine uygulanacak hukuk bakımından iki görüş ileri sürülmüş bulunmaktadır⁴⁴. Bu görüşlerden ilkinde göre, rödovans sözleşmesine İş Kanunu'nda yer alan alt işveren sözleşmesine ilişkin hükümler kıyasen uygulanır⁴⁵. Diğer görüşü savunan yazarlar tarafından, rödovans sözleşmesine Borçlar Kanununun ürün kirasına ilişkin hükümlerinin uygulanmasını önerilmektedir⁴⁶.

aynî değil, şahsî bir haktır. Ürün kirasına kıyasen bkz., **Ayan**, II, s. 23; **Tekinay**, Selahattin Sulhi / **Akman**, Sermet / **Burcuoğlu**, Halûk / **Altop**, Atillâ, Tekinay Eşya Hukuku, C. I, 5. Bası, İstanbul 1989, s. 542-543; **Gürsoy**, Kemal T. / **Eren**, Fikret / **Cansel**, Erol, Türk Eşya Hukuku, 2. Baskı, Ankara 1984, s. 388. Şüphesiz, ruhsat sahibinin rödovans verdiği hâlde maden çıkarması ihtimali için geçerli olacak bu durum, uygulama açısından oldukça az rastlanacak bir ihtimale işaret etmektedir.

⁴³ Görüşler hakkında detaylı bilgi için bkz., **Tandoğan**, Haluk, Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, C. I/ 1, 3. Baskı, Ankara 1984, s. 71-72; **Feyzioğlu**, Feyzi N., Borçlar Hukuku, Akdın Muhtelif Nevileri, C. I, 4. Baskı, İstanbul 1980, s. 60-62; **Zevkiler/ Gökyayla**, s. 19-20; **Aral/ Ayrancı**, s. 57-58; **Yavuz**, s. 23-24; **Gümüş**, s. 14-15; **Ayan**, Borçlar, s. 140-141.

⁴⁴ Bu yöndeki görüşler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., **Baycık**, s. 1890.

⁴⁵ 21. HD., 26.1.2010, E. 2009/12236, K. 2010/620; 10.HD., 13.6.2011, E.2009/17563, K.2011/8689 (www.kazanci.com, erişim tarihi: 21.6.2015).

⁴⁶ Bu yöndeki görüşler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., **Topaloğlu**, Maden, s. 51. Bu yönde-

1. Rödovans Sözleşmesine Alt İşveren Sözleşmesine İlişkin Hükümlerin Uygulanması

Asıl işveren-alt işveren ilişkisi İş Kanununda tanımlanmıştır. İş K.m.2 hükmüne göre, bir işverenden işyerinde yürüttüğü mal veya hizmet üretimine ilişkin yardımcı işlerde veya asıl işin bir bölümünde işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işlerde iş alan ve bu iş için görevlendirdiği işçilerini sadece bu işyerinde aldığı işte çalıştıran diğer işveren ile iş aldığı işveren arasında kurulan ilişkiye asıl işveren-alt işveren ilişkisi denir.

Söz konusu maddede alt işverenin işçilerini korumak amacıyla, bu ilişkide asıl işverenin, alt işverenin işçilerine karşı o işyeri ile ilgili olarak İş Kanunundan, iş sözleşmesinden veya alt işverenin taraf olduğu toplu iş sözleşmesinden doğan yükümlülüklerinden alt işverenle birlikte sorumlu olacağı hususu açıkça ifade edilmiştir. Buradaki sorumluluk, TBK.m.61 anlamında müteselsil sorumluluktur⁴⁷.

Öncelikle rödovans sözleşmesinde, mülkiyeti devlete ait olan madenlerin arama ve işletme hakkını alan gerçek veya tüzel kişilerin bu haklarını üçüncü kişilere devretmesi söz konusudur. Bu itibarla, rödovans sözleşmesinde alt işveren sözleşmesinde olduğu gibi biri asıl işveren, diğeri alt işveren olan iki işveren bulunmamaktadır. Burada, asıl işveren olabilecek ruhsat sahibi, işveren sıfatının koruyarak yürüttüğü mal ve hizmet üretimine ilişkin yardımcı işlerde veya asıl işin bir bölümünde iş alan başka bir işverenle alt işverenlik sözleşmesi düzenlenmemektedir. Diğer bir deyişle, maden kanununa uygun olarak akdedilen rödovans sözleşmesi yukarıda ifade edilen alt işverenlik sözleşmesinin unsurlarını taşımamaktadır⁴⁸.

Maden ruhsat sahipleri, maden ruhsatından doğan işletme hakkını üçüncü kişilere iki şekilde devretmektedirler. Bunlardan ilkinde, ruhsat sahibi işletme ve üretim yönünden bir faaliyette bulunmadan işletme hakkını üçüncü kişiye rödovans sözleşmesi ile devretmektedir. Rödovans veren, işyerine

ki Yargıtay Kararlarından bazıları için bkz., HGK., 17.6.2009, E. 2009/11-229, K. 2009/272; 10. HD. 17.10.2014, E. 2014/16695, K. 2014/19906; 10. HD., 25.11.2013, E.2013/3807, K. 2013/22156; 6. HD. 21.10.2013, E. 2013/1827, K. 2013/13962; 14. HD., 21.10.2008, E.2008/7969, K. 2008/12073; 14.HD., 20.2.2007, E.2007/111, K.2007/1552; 11. HD., 8.12.2005, E. 2004712958, K. 2005/12044 (www.kazanci.com.tr, erişim tarihi: 8.7.2015).

⁴⁷ Aktay, Nizamettin/ Arıci, Kadir/ Senyen, E. Tuncay, İş Hukuku, 6. Bası, Ankara 2013, s. 33; Çelik, Nuri, İş Hukuku Dersleri, 26. Bası, İstanbul 2013, s.44-49.

⁴⁸ Çankaya, s. 9

bizzat işçi olarak işletme faaliyetine başlamakta ve bu faaliyeti sürdürmektedir. Ruhsat sahibin, işletme faaliyeti bulunmadığı için işçi çalıştırmamakta ve bu anlamda onun iş sözleşmesinden doğan yükümlülükleri bulunmamaktadır⁴⁹.

İkincisinde ise, ruhsat sahibi maden sahasını işletmeye açmış, işyerinde işçi çalıştırmış ancak bu safhada işletme ruhsatını üçüncü kişiye rödovans sözleşmesi ile devretmiş, devir sırasında işletmede bulunan alet ve makineleri de rödovans verene kullanması için vermiş, devrettiği yerden elini çekmiştir. Bu bakımdan, ruhsat sahibi, sadece karşılığında rödovans bedeli aldığı ürünü denetlemek, teslim almak ve maden kanununun ruhsat sahibine yüklediği yükümlülükler nedeniyle üretime yönelik olmayan işçi bulundurmaya yetkilerine sahiptir⁵⁰.

Yukarıda bahsi geçen her iki devir şeklinde de ortada bir asıl işveren-alt işveren ilişkisi bulunmamaktadır. Çünkü, ilkinde ruhsat sahibi tamamen elini işletmeden çekmiş ve üretime karışmamakta, kendi adına işletmede hiç işçi bulundurmamaktadır. İkinci hâlde ise, her ne kadar ruhsat sahibi kendi adına işçi çalıştırmaktaysa da bunlar üretime yönelik işçiler değildir. Ayrıca, rödovans verene işçiler arasında bir üretim birlikteliği bulunmamaktadır.

Rödovans sözleşmesine konu maden ocağında, sözleşme yapıldığı sırada üretim yapılıyorsa bu sözleşme ile işyeri devredilmiş olur. Rödovals sözleşmeleriyle maden işletmesinin devri hâlinde iş hukuku bakımından önemli sonuçlar ortaya çıkmaktadır. İş K. m.6'ya göre, salt rödovansla işyerinin devrinden dolayı işçilerle yapılan iş sözleşmeleri feshedilemez. Ayrıca, bu ihtimalde ruhsat sahibi ile rödovans veren birbirinden bağımsız ayrı iki işveren niteliği taşır. Dolayısıyla, söz konusu işverenlerin hukukî sorumlulukları birbirinden bağımsızdır. Bu husus, Maden Kanununun Ek 7. maddesinden açıkça anlaşılmaktadır. Söz konusu hükme göre, "*Maden ruhsat sahiplerinin, ruhsat sahalarının bir kısmında veya tamamında üçüncü kişilerle yapmış oldukları rödovans sözleşmelerinde, bu alanlarda yapılacak madencilik faaliyetlerinden doğacak İş Sağlığı ve Güvenliği ile ilgili idarî, malî ve hukukî sorumluluklar rödovans verene aittir. Ancak bu durum ruhsat sahibinin Maden Kanunu'ndan doğan sorumluluklarını ortadan kaldırmaz*". Hâliyle, rödovans sözleşmesiyle madeni işletmek üzere devralan rödovans verenin, söz konusu maden üretiminde çalıştırdığı işçilere karşı İş Hukuku mevzuatından doğan yükümlülükleri ve sorumluluğu kendisine aittir.

⁴⁹ Baycık, s. 1891.

⁵⁰ Baycık, s. 1892.

Aynı şekilde o, meydana gelen iş kazalarından ve meslek hastalığından da tek başına sorumlu olacaktır. Ancak, rödovans sözleşmesi ile işyeri devri gerçekleşmiş olsa da İş Kanunu gereğince, devirden önce meydana gelen ve muaccel olmuş iş kazası veya meslek hastalığı nedeniyle ödenmesi gereken tazminatlarda her iki işveren iki yıl süre ile birlikte sorumludur⁵¹ (İş K. m. 6/3). Bu sorumluluk müteselsil bir sorumluluk olup, borcun tamamı ödenene dek alacak her iki borçludan da talep edilebilir⁵². Müeccel borçlar bakımından ise, işyerinin devri ile birlikte sorumluluk rödovans verene geçecektir (İş K.m.6). Ancak, TBK.m.202/2 gereğince, müeccel borçlarda devreden ve devralanın müteselsil sorumluluğu alacağın muacceliyet anından itibaren iki yıl devam edecektir.

Yargıtay, her rödovans sözleşmesinde birbirinden bağımsız iki işverenden söz edilemeyeceğini, bazı durumlarda sözleşme hükümleriyle taraflar arasında ürün kirasına veya işyeri devrine nazaran daha sıkı bir ilişki oluşturulduğunu ve bunun alt işveren ilişkisi⁵³ olarak nitelendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Yargıtay'a göre ruhsat sahibinin işletilen madende işçi çalıştırması, üretimi denetleme ve talimatlarla yönetme yetkisinin bulunması veya ruhsat sahibinin söz konusu madenden kendi işletmesi için hammadde sağlaması gibi durumlarda rödovans sözleşmesinin tarafları arasında ürün kirası veya işyeri devri değil, alt işveren ilişkisi söz konusu olur⁵⁴. Ancak, Yargıtay'ın bu tespitinin yerindeliği tartışılabilir⁵⁵.

⁵¹ Çelik, s. 52.

⁵² Oğuzman, M. Kemal/ Öz, Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. II, 11. Bası, İstanbul 2014, s. 449; Kılıçoğlu, s. 745; Eren, Borçlar, s. 809; Ayan, Borçlar, s. 35.

⁵³ İşyerinin kısmî devri ile alt işveren ilişkisinin aynı olayda birlikte yer alıp alamayacağı hususu öğretilerde tartışmalıdır. Söz konusu iki ilişkinin birbirinden farklı olduğu, dolayısıyla birinin varlığının diğerini tamamen dışladığı görüşü için Bkz. Süzek, Sarper, İş Hukuku, 2. Bası, İstanbul 2006, s.189-190.

⁵⁴ 21.HD., 26.1.2010, E.2009/12236, K.2010/620 (www.kazanci.com.tr, erişim tarihi: 8.7.2015).

⁵⁵ Aynı yönde bkz. Baycık, s. 1895. Ayrıca bkz., 10.HD., 19.10.2010, E.2010/ 9170, K.2010/13928, "Davada öncelikle çözümü gereken sorun, prim borçlusu şirket ile davacı şirket arasında düzenlenen, maden kömürü sahasının rödovansla çalıştırılmasına ilişkin sözleşmeye dayalı çalışmanın, asıl işveren-alt işveren (taşeron) ilişkisi yaratacak nitelikte olup olmadığını saptanmasıdır. Mahkemece, sözleşmede sahayı rödovans usulüyle işletecek şirketin taşeron olarak tanımlanmış olması ve davacı şirkete sözleşmeyle tanınan yetkilerden hareketle, şirketler arasında asıl işveren-alt işveren ilişkisinin gerçekleştiği sonucuna varılmıştır. 506 sayılı Kanun'un 87. maddesi hükmüne göre aracı, bir işte veya bir işin bölümü veya eklentisinde işverenden iş alan ve kendi adına sigortalı çalıştıran kişidir. Asıl işveren taşeron ilişkisinin varlığı için, öncelikle işin başka bir işverenden alınmış olması; bir başka ifade ile asıl işverenin işverenlik sıfatına devredilen iş dolayısıyla sahip olması, asıl işyeri

Yargıtay, özellikle rödovans sözleşmesiyle ruhsat sahibinin devrettiği maden ocağında Maden Kanununun 31. maddesinde öngörülen teknik nezaretçi bulundurma yükümlülüğünü aşan nitelikte işçi çalıştırdığı ve maden sahasının ruhsat sahibinin beton santralleri için hammadde sağladığı hususlarına dayanarak ortak ekonomik amacın gerçekleştirilmesi amacıyla oluşturulmuş bir işletmede alt işveren ilişkisinin söz konusu olduğuna hükmetmiştir. Ancak, uyuşmazlık konusu ilişkide ruhsat sahibi, üretimin sözleşmede öngörülen plân dâhilinde yürütülmesini denetlemektedir. Ruhsat sahibinin buradaki amacı karşılığında rödovans bedeli alacağı ve kendi işyerinde hammadde olarak kullanacağı madenin sözleşmede öngörülen miktarda üretimini sağlamaktır. Aynı amaç için örgütlenmiş bir işletme söz konusu olsaydı, ne ruhsat sahibine kira bedeli ödenirdi, ne de ruhsat sahibinin rödovans verenden temin ettiği hammadde için ayrı bir ücret ödenirdi. Bu nedenlerle, söz konusu ilişkide birbirinden bağımsız ayrı iki işveren bulunmakta ve alt işverenlik ilişkisi bulunmamaktadır⁵⁶.

2. Rödovans Sözleşmesine Ürün Kirasına İlişkin Hükümlerin Uygulanması

Ürün kirası, Borçlar Kanunu'nun 357 ve devamı maddelerinde düzenlenmiş bulunan bir kira sözleşmesi türüdür. Bu sözleşmeye göre, kiraya veren, kiracıya, ürün veren bir şeyin veya hakkın kullanılmasını ve ürünlerin devşirilmesini bedel karşılığında bırakmayı üstlenmektedir. Bu sözleşme ile kiracının elde ettiği hak kişisel bir hak olup, kiracı bu hakka dayanarak aynı hak talep edemez⁵⁷.

Rödovans sözleşmesi, ne Borçlar Kanununda ne de Maden Kanununda özel bir sözleşme türü olarak düzenlenmiştir. Bu nedenle, Yargıtay, rödovans

ya da işyerinden sayılan yerlerde kendi adına işçi çalıştırıyor olması gerekir. İşin belirli bir bölümünün değil de, tamamının bir bütün halinde ya da bölümlere ayrılarak başkalarına devredildiği, işten bu yolla tamamen el çekildiği, sigortalı çalıştırılmadığı için işveren sıfatını haiz olunmadığı durumda ise, bunları devralan kişiler alt işveren, devredenler de asıl işveren olarak nitelendirilemeyecektir. Mahkemece, sözleşme hükümlerinin ayrıntılı irdelemesi yapılarak sonuca varılmışsa da; sözleşmede belirtilen hükümlerin yaşama geçirilme biçimi, asıl işverenin işyerinde işçi çalıştırıp çalıştırmadığı; sözleşme hükümlerinin uygulandığı dönem içerisinde denetim görevinin sözleşmeye uygun olarak gerçekleştirilip, bu konuda eleman çalıştırılıp çalıştırılmadığı; üretim araçlarının kim tarafından ne şekilde sağlandığı konularında araştırılarak, 506 sayılı Kanununun 87. maddesi koşullarının somut olayda gerçekleşip gerçekleşmediğinin şüpheden uzak biçimde ortaya konulması gereğinin gözetilmemiş olması..." (www.kazanci.com, Erişim tarihi: 12.5.2015).

⁵⁶ Bkz., **Baycık**, s. 1900.

⁵⁷ **Yavuz**, s. 205; **Zevkiler/ Gökyayla**, s. 109; **Karahasan**, M. Raşit, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, C. 5, İstanbul 1992, s. 959.

sözleşmesinin Borçlar Kanunu'nun 270. maddesinde düzenlenmiş olan ürün kirasının özelliklerine sahip olduğunu belirterek rödovans sözleşmesine ürün kirasına ilişkin hükümlerin uygulanması gerektiği yönünde içtihat geliştirmiştir⁵⁸. Ürün kirası, kiralayanın ürün kiracısına bir bedel karşılığında ürün getiren bir hakkın kullanımını bıraktığı, ürün elde etme imkânı sağladığı bir sözleşme⁵⁹ olduğuna göre, rödovans sözleşmesini ürün kirasına benzetmek mümkündür.

Yargıtay, 6570 sayılı Gayrimenkullerin Kiralanması Hakkında Kanun döneminde, bu Kanunun uygulama alanına girmeyen ürün kiralarına söz konusu hükümlerin uygulanmayacağı yönünde kararları bulunmaktaydı⁶⁰. Ancak, Yargıtay, son kanunî düzenlemeler ışığında verdiği çok daha yeni tarihli bir kararında bu görüşünden dönmüştür⁶¹.

⁵⁸ 10. HD. 17.10.2014, E. 2014/16695, K. 2014/19906, "Rödovans sözleşmesine Maden Kanununda özel bir düzenleme olmadığı için Borçlar Kanununun 270 ve devamı maddelerinde düzenlenen "hâsılat kirasına" ait hükümler uygulanır. Türk Borçlar Hukukunda sözleşmelerde şekil serbestisi geçerlidir. Yasada özel olarak bir şekle bağlanmayan sözleşmeleri taraflar istedikleri şekilde yapabilirler. Rödovans sözleşmesi maden ruhsatının devri anlamına gelmediğinden, devir sözleşmesinin Maden İşleri Genel Müdürlüğünde yetkili memur huzurunda yapılması zorunluluğu yoktur..."; 6. HD. 21.10.2013, E. 2013/1827, K. 2013/13962, "Dava, rödovans bedelinin tahsili için icra takibine yapılan itirazın iptaline ilişkindir. Rödovans sözleşmeleri, hâsılat kira sözleşmelerinin bir türü olup, bütün kira ilişkilerinde olduğu gibi kural olarak hâsılat kirasında da sözleşmeyle kararlaştırılan rödovans bedelinin ödendiğini ispat yükü davalı rödovans verene düşer..." (www.kazanci.com, erişim tarihi: 12.5.2015).

⁵⁹ **Yavuz**, s. 204; **Aral/ Ayrancı**, s.207.

⁶⁰ 3. HD. 04.10.2005, E. 2005/9747, K. 2005/ 9579, "davacı ... 1.12.1983 tarihli sözleşmenin geçerli olduğunun ve kiracılığın tespitine karar verilmesini talep ve dava etmiştir. Mamelek hukukundan doğan davalar dışında kalan davalarda Asliye Hukuk Mahkemesinin görevi asıl, Sulh Hukuk Mahkemesi'nin görevi ise istisna olduğundan, özel bir kanunla açıkça Sulh Hukuk Mahkemesine bırakılacağı bildirilmeyen ve konusu para ile ölçülemeyen bir şey olan bütün dava ve işler, Asliye Hukuk Mahkemesinde görülür." (www.kazanci.com, erişim tarihi: 12.5.2015). Yargıtay'ın bu içtihadından önce rödovans sözleşmesinden doğan uyuşmazlığın idarî yargının görev alanına girdiğine dair içtihadı için bkz., 11. HD., 6.11.1981, E. 1981/3574, K. 1981/4653, "Maden sahaları üzerindeki işletme hakkının devri işlemi, enerji ve tabii kaynaklar bakanlığı'nın iznine ve yasada öngörülen merasimin yerine getirilmesine bağlı olduğundan, hem şekil hem de esas yönünden idarî bir tasarruf niteliğindedir. Bu nedenle, davanın idarî yargıda görülmesi gerekir." (www.kazanci.com, erişim tarihi: 8.7.2015).

⁶¹ 6.HD. 8.7.2013, E. 2013/9552, K. 2013/11644, "HMK'nun 4/1-a maddesine göre "Kiralanan taşınmazların, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununa göre ilâmsız icra yoluyla tahliyesine ilişkin hükümler ayrı olmak üzere, kira ilişkisinden doğan alacak davaları da dâhil olmak üzere tüm uyuşmazlıkları konu alan davalar ile bu davalara karşı açılan davalarda" Sulh Hukuk Mahkemesi görevlidir. Mahkemelerin görevi kamu düzenine ilişkin kurallardan olup, yargılamanın her aşamasında istek üzerine ya da re'sen gözetilmesi gerekir. Somut olayda, davacı kiraya veren, taraflar arasında imzalanan rödovans sözleşmesine dayanarak tahliye ve kira alacağı isteminde bulunmuştur. Taraflar arasındaki uyuşmazlık, kira ilişkisinden

E) RÖDOVANS SÖZLEŞMESİNDE TARAFLARIN HAKLARI VE BORÇLARI

1. Ruhsat Sahibinin Hakları ve Borçları

a) Hakları

Rödovans sözleşmesine, yukarıda da değinildiği üzere, Borçlar Kanununun ürün kirasına ilişkin hükümlerinin uygulanması uygun olacaktır. Ürün kirasında olduğu gibi, rödovans sözleşmesinde de ruhsat sahibinin rödovans bedelini talep etme hakkı ilk akla gelen haktır (TBK.m.362'ye kıyasen). Ayrıca, ruhsat sahibinin, rödovans sözleşmesinden doğan rödovans verenin diğer borçları bakımından da bunların yerine getirilmesini isteme hakkı bulunmaktadır. Bu borçlar maden sahası ile ilgili yapılan yan giderleri talep etmek olabileceği gibi rödovans verenden maden sahasının özgülendiği amaca uygun kullanılmasını istemek de olabilir. Çünkü, rödovans sözleşmesi gereğince rödovans verenin, rödovans konusu madeni işletme borcu bulunmaktadır⁶².

Borçlar Kanununun 358. maddesinde, ürün kirasına ilişkin olarak kanunda düzenleme olmayan durumlarda, genel hükümlerin uygulanacağı açıkça ifade edilmiştir. Bu hükümden hareketle, ruhsat sahibinin ödenmeyen rödovans bedelini güvence altına almak adına TBK.m.336 ve devamı hükümlerine kıyasen hapis hakkının söz konusu olduğu ifade edilmelidir⁶³.

b) Borçları

Maden sahasında ruhsat sahibine ait olup da rödovans sözleşmesine dâhil demirbaş eşya, iş makineleri, ulaşım araçları ve işletme tesisatı varsa bunların bir listesinin çıkarılarak değerlerinin gösterilmesi zorunludur (TBK.m.359'ya kıyasen)⁶⁴. Ruhsat sahibi, rödovans verene, maden sahasında maden işletmesi için gerekli ortamı sağlamak zorundadır. Özellikle, Maden Kanunu'nun 17, 24, 29 ve 31. maddelerinde açıklanan yükümlülüklerin ruhsat sahibi tarafından yerine getirilmesi gerekir. Bunların yerine getirilmemesi, ruhsatın iptalini gerektirmektedir.

kaynaklandığına göre, görevli mahkeme Sulh Hukuk Mahkemesidir.” (www.kazanci.com, erişim tarihi: 12.5.2015).

⁶² Ayrıca bkz. **Yavuz**, s. 319-320.

⁶³ Ayrıca bkz., **Yavuz**, s. 322-323.

⁶⁴ Ayrıca bkz., **Yavuz**, s.207-208.

Maden Kanununun 17. maddesi gereğince, arama ruhsatının düzenlenmesinden sonraki ilk bir yıl ön arama dönemi olup bu dönemin sonuna kadar, asgarî faaliyetlerin tamamlanması ve bu faaliyetlere ilişkin yatırım harcamalarını gösteren ön arama faaliyet raporunun ruhsat sahibi tarafından verilmesi zorunludur. Genel Müdürlüğe verilen raporların veya yatırım harcama kalemlerine ait belgelerin uygun bulunmaması hâlinde eksikliklerin bir ay içinde giderilmesi ruhsat sahibine yazılı olarak bildirilir. Tebliğ tarihinden itibaren eksikliklerin bu sürede tamamlanmaması veya verilen raporların ya da yatırım harcama kalemlerine ait belgelerin uygun bulunmaması hâlinde de idarî para cezası verilir.

Maden Kanunu'nun 24. maddesi gereği, yetkilendirilmiş tüzel kişilerce maden mühendisinin sorumluluğunda hazırlanmış işletme projesinin, ruhsat sahibi tarafından Genel Müdürlüğe verilmesi gerekir. Proje ile birlikte, projenin uygulanabilmesi için gerekli olan malî yeterliliğine ilişkin belgeler ve genel bütçeye gelir kaydedilmek üzere ilgili muhasebe birimi hesabına işletme ruhsat taban bedelinin yatırıldığına dair belgenin Genel Müdürlüğe verilmesi zorunludur. Projedeki teknik eksiklikler, 6183 sayılı Kanununun 22/A maddesi kapsamında vadesi geçmiş borcun bulunmadığına ilişkin belge ve işletme ruhsat bedeli yapılan bildirimden itibaren üç ay içinde tamamlanır. Eksikliklerini verilen sürede tamamlamayanlara idarî para cezası uygulanarak süre üç ay daha uzatılır. Bu süre sonunda eksikliklerini tamamlamayanların talepleri kabul edilmez ve yatırılan işletme ruhsat bedeli iade edilir. Taleplerin uygun görülmesi hâlinde bir ay içinde işletme ruhsatı düzenlenir. Süre uzatım işlemlerinde birinci fıkra ve bu fıkra hükümleri uygulanır.

Maden Kanunu'nun 29. maddesi gereğince, işletme faaliyeti, projesine ve bu Kanunun ilgili hükümlerine göre yürütülür. İşletme projesine aykırı faaliyette bulunulduğunun tespit edilmesi hâlinde, projeye uygun faaliyette bulunulması için ruhsat sahibine altı aya kadar süre verilir. Bu süre sonunda projeye uygun faaliyette bulunulmaması hâlinde idari para cezası verilerek üretim faaliyeti durdurulur. Ancak, projeye aykırı faaliyetlerin işletme açısından tehlikeli olduğunun tespit edilmesi hâlinde tehlikeli durum giderilinceye kadar üretim faaliyetleri doğrudan durdurulur. İşletme projeleri ve değişikliklerinin uygulamaya konulmadan önce Genel Müdürlüğe sunulması zorunludur. Aksi takdirde üretim faaliyeti durdurulur. İşletme projeleri ve değişiklikleri ile ilgili dokümanlar ve işletmelerin faaliyetlerinin durdurulmasına dair işlemler Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Bakanlık tarafından karşılıklı olarak elektronik ortamda erişime açılır. Yetkilendirilmiş tüzel kişiler tarafından

hazırlanan rapor, proje ve tüm teknik belgeler ruhsat sahibi tarafından Genel Müdürlüğe verilir.

Maden Kanununun 31. maddesine göre ise rödovansla işletilse dahi fenni nezaretçi atama yetki ve sorumluluğu yine ruhsat sahibine aittir.

Rödovans sözleşmelerinde TBK.m.360 hükmüne kıyasen, ruhsat sahibinin diğer bir borcu, maden sahasını sözleşmenin amacına uygun biçimde kullanılmaya ve işletilmeye elverişli bir durumda rödovans verene teslim etmek zorunluluğudur. TBK.m.360'a kıyasen ise, ruhsat sahibi, rödovans sözleşmesi süresi içinde yapılması zorunlu olan esaslı onarımları, rödovans veren tarafından bildirilir bildirilmez, gideri kendisine ait olmak üzere yapmakla yükümlüdür⁶⁵.

TBK.m.358'in genel hükümlere yaptığı atıf gereği ruhsat sahibinin ayıptan doğan sorumluluğu da bulunmakta ve buna ilişkin olarak TBK.m.304 ve devamı hükümlerinin rödovans sözleşmeleri bakımından da uygulama alanı doğmaktadır. Bu anlamda, ruhsat sahibi, rödovans verene karşı bildirdiği niteliklerin maden sahasında bulunmaması hâlinde ve ruhsat sahibi belirtmese de rödovans sözleşmesinin niteliği gereği sözleşmeye konu maden sahasında olması beklenen niteliklerin bulunmaması hâlinde ayıp söz konusu olacaktır. Bu ihtimalde, rödovans veren, ruhsat sahibinin ayıptan doğan sorumluluğuna gidebilir. Borçlar Kanunu'nun 306, 307 ve 308. maddeleri rödovans sözleşmesi için uyarlanırsa, rödovans verenin ayıbın giderilmesini isteme veya sözleşmeyi feshetme, ayıpla orantılı olarak rödovans bedelinin indirilmesini isteme, ayıptan doğan zararın giderilmesini isteme hakları bulunmaktadır⁶⁶.

2. Rödovals Verenin Hakları ve Borçları

a) Hakları

Rödovans sözleşmesinde, rödovans verenin en temel hakkı, verdiği bedel karşılığında sözleşme konusu maden sahasının özgülendiği amaca uygun şekilde kendisine teslim edilmesini talep etme hakkıdır⁶⁷. Sözleşmenin konusunu oluşturan maden sahasının, sözleşmede öngörülen amaca uygun şekilde bulundurulmaması hâlinde, her ne kadar Borçlar Kanunu'nun ürün kirasına ilişkin hükümlerinde ayıptan sorumluluğa yer verilmiş olmasa da, kiraya verenin sorumluluğundaki onarımları belirleyen 361. madde

⁶⁵ Yavuz, s. 213.

⁶⁶ Aral/ Ayrancı, s. 230-239; Yavuz, s. 318.

⁶⁷ Yavuz, s. 316-317.

hükmünden ve yine TBK.m.358 hükmünden yola çıkarak, rödovans verenin ayıptan doğan zararın giderilmesini isteme hakkı bulunmaktadır⁶⁸. Öyleyse, yukarıda bahsedildiği gibi rödovans veren, ruhsat sahibine karşı ayıptan doğan seçimlik haklarını kullanabilecektir⁶⁹.

b) Borçları

Rödovans veren, sözleşmede kararlaştırılan rödovans bedelini ruhsat sahibine ödemekle yükümlüdür. Elbette, sözleşme özgürlüğü çerçevesinde, sözleşmenin başında yapılan deneme üretiminden dolayı taraflarca rödovans ödenmeyeceği kararlaştırılabilir.

Kural olarak, cevher fiyatlarındaki değişiklikler hâkimin sözleşmeye müdahalesi⁷⁰ için haklı sebep sayılmamaktadır⁷¹. Ancak, uzun süreli rödovans sözleşmelerinde rödovans bedelini uyarlama talepleri mahkemece kabul edilmektedir⁷². Bunu talep yetkisi, Borçlar Kanununun *Aşırı İfa Güçlüğü* isimli 138. maddesinde düzenlenmiştir. Hükme göre, hâkimin sözleşmeyi değişen şartlara uyarlayabilmesi için geçerli olarak kurulmuş ve devam eden sözleşmede, zaman içinde tarafların edimleri arasındaki denge, borçludan sözleşmeden doğan sorumluluğu yüklenmesi istenemeyecek kadar büyük ölçüde bozulmuş olmalıdır⁷³. Buna, öğretide *işlem temelinin çökmesi* de denilmektedir⁷⁴. Edimler arasındaki bu dengesizlik, sözleşmenin yapıldığı sırada öngörülmesi mümkün olmayan bir sebepten kaynaklanmalıdır. İşlem temelinin çökmesine sebep olan, öngörülemeyen duruma borçlunun sebebiyet vermemiş olması, ayrıca borçlunun borcunu henüz ifa etmemiş olması ya da ifa etmiş, ancak ifanın aşırı ölçüde güçleşmesinden doğan haklarını saklı tutarak ifade bulunmuş olması şarttır⁷⁵.

Bu şartların gerçekleşmesi üzerine, aşırı ifa güçlüğüne dayanan taraf, mahkeme dışında sözleşmenin değişen şartlara uyarlanmasını karşı taraftan isteyemez⁷⁶. Kural olarak mahkemeden, sadece sözleşmenin değişen şartlara

⁶⁸ Yavuz, s. 317-318; Aral/ Ayrancı, s. 230.

⁶⁹ Aral/ Ayrancı, s. 230-239; Yavuz, s. 318.

⁷⁰ Eren, Borçlar, s. 480; Ayan, Borçlar, s. 219; Kılıçoğlu, s. 260; Oğuzman/ Öz, C. II, s. 191.

⁷¹ Topaloğlu, Maden, s. 54.

⁷² Topaloğlu, Maden, s. 55.

⁷³ Eren, Borçlar, s. 480; Ayan, Borçlar, s. 219; Kılıçoğlu, s. 260; Oğuzman/ Öz, C. II, s. 203.

⁷⁴ Eren, Borçlar, s. 480; Ayan, Borçlar, s. 219; Kılıçoğlu, s. 260; Oğuzman/ Öz, C. II, s. 203.

⁷⁵ Eren, Borçlar, s. 484; Ayan, Borçlar, s. 220; Kılıçoğlu, s. 264; Oğuzman/ Öz, C. II, s. 205.

⁷⁶ Eren, Borçlar, s. 485; Ayan, Borçlar, s.222; Oğuzman/ Öz, C. II, s. 207; Kılıçoğlu, s. 268.

uyarlanmasını talep edebilir. Onun sözleşmeden dönme hakkı da yoktur. Ancak, somut olayın özellikleri dikkate alındığında, uyarılama mümkün değilse, aşırı ifa güçlüğüne düşenin sözleşmeden dönmesi mümkün olacaktır. Ancak, sürekli edim borcu doğuran bir sözleşme söz konusu olduğunda, aşırı ifa güçlüğü mevcut fakat değişen şartlara uyarılama mümkün olmadığı takdirde, sözleşmeden dönme değil, sözleşmenin feshi söz konusu olacaktır⁷⁷. Şüphesiz, rödovans sözleşmesi açısından dönme yerine fesih hakkından bahsetmek daha doğru olur.

Rödovans verenin rödovans bedeli dışında, maden sahasını kuyuları ve galerileri en iyi şekilde muhafaza etme, emniyet tedbirlerini alma ve maden sahasını usulüne uygun şekilde işletme borcu vardır (TBK.m.364-365). Zira, yukarıda da değinildiği üzere rödovans sözleşmesi ürün kirasının bir benzeridir ve bu sözleşme türünde adi kira sözleşmesinden farklı olarak kiracının kiralananı kullanma yükümlülüğü bulunmaktadır⁷⁸.

Maden Kanunu'na getirilen Ek 7. madde ile birlikte, maden ruhsat sahasının tamamında veya bir kısmında çalışan rödovans verene işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili bütün önlemleri alma yükümlülüğü yüklemektedir. Bu durumda, ruhsat sahibi ile rödovans veren arasında alt işverenlik ilişkisi olmadığı için sorumluluk tamamen rödovans verene aittir. Böylelikle, ruhsat sahibi işçi sağlığı ve güvenliği ile ilgili her türlü idarî, malî ve hukukî sorumluluktan kurtarılmıştır. Bu yeni düzenleme ile birlikte, maden ocaklarında grizu, toprak kayması ve her türlü iş kazasından, ayrıca maden işletmesinde çalışmaktan dolayı işçilerin yakalanacağı meslek hastalıklarından dolayı ruhsat sahibi sorumlu tutulamamakta ve sorumluluk rödovans verene yüklenmektedir⁷⁹.

Türkiye'de rödovans verenlerin işçi sağlığı ve güvenliğine yeterli önemi verdikleri söylenemez. Muhtemelen son yapılan değişikliklerle, sorumluluktan kurtarılan ruhsat sahibi, bu önlemlerin alınması konusunda artık rödovans vereni denetlemeyecektir. Özellikle, iş kazaları meydana geldiğinde ruhsat sahibinin rödovans verene birlikte müteselsilen sorumluluğu ortadan kaldırıldığında, mağdur işçiler ya da hak sahipleri sadece rödovans vereni muhatap almak zorundadırlar. Tazminat bakımından genellikle ruhsat sahibine nazaran ekonomik açıdan daha zayıf olan rödovans verenin tek sorumlu

⁷⁷ Eren, Borçlar, s. 486; Ayan, Borçlar, s. 223; Kılıçoğlu, s. 266; Oğuzman/ Öz, C. II, s. 208.

⁷⁸ Yavuz, s. 210-211.

⁷⁹ Topaloğlu, Maden, s. 257

kişi olarak öngörülmüş olmasının hukuken yerindeligi tartışılabilir. Zira bu hüküm, Anayasa'nın çalışma hakkı ve ödevi ile ilgili "Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır." hükmünü içeren 49. maddesine ve sosyal adalete aykırı görünmektedir⁸⁰.

Önemli ölçüde tehlike arz eden işletmeler bakımından TBK.m.71'de özel bir sorumluluk şekli ilk kez düzenlenmiştir. Buna göre, önemli ölçüde tehlike arz eden işletmenin belirlenmesinde; "Bir işletmenin, mahiyeti veya faaliyette kullanılan malzeme, araçlar ya da güçler göz önünde tutulduğunda, bu işlerde uzman bir kişiden beklenen tüm özenin gösterilmesi durumunda bile sıkça veya ağır zararlar doğurmaya elverişli olduğu sonucuna varılırsa, bunun önemli ölçüde tehlike arz eden bir işletme olduğu kabul edilir. Özellikle, herhangi bir kanunda benzeri tehlikeler arz eden işletmeler için bir tehlike sorumluluğu öngörülmüşse, bu işletme de önemli ölçüde tehlike arz eden işletme sayılır." hükmü dikkate alınacaktır⁸¹.

Niteliği itibarıyla maden işletmesi de şüphesiz önemli ölçüde tehlike arz eden bir işletmedir. Bu anlamda, bir madenin işletilmesinden doğan zararlar bakımından TBK.m.71'e göre, işleten, talep hâlinde, kusuru bulunmasa dahi meydana gelen zararı, uygun bir bedelle gidermek durumundadır⁸². Ancak bu husus, yukarıda değinilen Maden Kanunu'nun Ek 7. maddesi ile birlikte değerlendirildiğinde ikili bir ayrıma gitmekte yarar olacaktır. Buna göre, eğer işletmenin işletilmesinden doğan bir sebeple işçiler zarar görürse ve iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin kurallara uyulmamışsa, bu durumda kusur sorumluluğu anlamında Maden Kanununun Ek 7. maddesi gereği bu zarardan sadece rödovans veren sorumlu tutulacaktır. Ancak, bu işletme, işçiler dışında üçüncü kişilerin zarara uğramasına sebep olduğu takdirde veya tüm iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin önlemlerin alınmış olmasına rağmen işçiler kaza geçirdilerse, bu zarardan dolayı kusurları olmasa bile, kusursuz sorumluluk mantığı gereği ruhsat sahibi ve rödovans veren TBK.m.71 gereği müteselsilen sorumlu olacakları yönünde bir değerlendirme yapılabilecektir.

⁸⁰ Topaloğlu, Maden, s.258.

⁸¹ Ayan, Borçlar, s. 279-280; Kılıçoğlu, s. 366; Eren, Borçlar, s. 667-724; Oğuzman/ Öz, C. II, s. 191-194.

⁸² İnan, s. 284; Eren, Borçlar, s. 668; Ayan, Borçlar, s. 255; Kılıçoğlu, s. 368; Oğuzman/Öz, C. II, s. 192.

F) RÖDOVANS SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

1. Genel Olarak

Rödovans sözleşmesi, niteliği gereği bir özel hukuk sözleşmesi olduğundan ve özel bir kanunla da düzenlenmediğinden, sözleşmenin sona ermesi bakımından öncelikli olarak ürün kirasına ilişkin hükümler kıyasen uygulama alanı bulacaktır. Rödovans sözleşmesinin sona ermesi noktasında ürün kirasına ilişkin hükümlerin yetersiz kaldığı durumlarda Borçlar Kanununun Genel Hükümlerini uygulamak gerekecektir⁸³.

Borç ilişkisinin sona ermesi, borç ilişkisinin tamamının sona ermesini ifade ettiği hâlde, borcun sona ermesi borç ilişkisinden doğan bir alacağı veya alacakların bir kısmını sona erdirir. Yani, borcun sona ermesi, borç ilişkisinin sona ermesinden farklı olarak bir edimin yerine getirilmesine ilişkin yükümlülüğün hukuken ortadan kalkmasını ifade eder. Böylece, borçlu borcundan kurtulur, alacaklının alacak hakkı kalmaz. Bir diğer deyişle, borç ilişkisinin sona ermesi, borcun sona ermesinden daha geniş bir kavramdır⁸⁴. Dolayısıyla, borcun ve borç ilişkisinin sona erme sebepleri de birbirinden farklılık arz eder⁸⁵. Bu yüzden, öğretilde, bu farklılığa vurgu yapılmak üzere borç ilişkisinin sona ermesi, *geniş anlamda sona erme*, borcun sona ermesi ise *dar anlamda sona erme* terimleri ile açıklanmaya çalışılmıştır⁸⁶.

Öte yandan, bir borç ilişkisinin sona ermesi, yani geniş anlamda sona erme, o borç ilişkisinden doğmuş borcun sona ermesine sebep olursa da bunun aksi de mümkündür⁸⁷. Örneğin, rödovans sözleşmesi sona erince rödovans verenin rödovans bedeli ödeme borcu da sona erecekken rödovans sözleşmesi sona erse de işlemiş rödovans bedeli ödeme borcu devam ediyor olabilir. Benzer şekilde, bir borç ilişkisinden doğan bütün borçların sona erip yeni borç doğmasının söz konusu olmaması durumu, borçların sona ermesi ile birlikte borç ilişkisini sona erdirecekse de ilişkiden doğan borcun sona ermesi, borç ilişkisini etkilemeyebilir⁸⁸. Örneğin, rödovans sözleşmesinde işlemiş rödovans bedeli ödenmiş olsa bile yalnızca buna ilişkin borç ortadan kalkacağı için

⁸³ Topaloğlu, Maden, s. 51; Çankaya, s. 5

⁸⁴ Eren, Borçlar, s. 1257; Ayan, Borçlar, s. 397; Kılıçoğlu, s. 841; Oğuzman/ Öz, C.I, s. 539.

⁸⁵ Eren, Borçlar, s. 1257; Ayan, Borçlar, s. 397.

⁸⁶ von Tuhr, s. 406; Eren, Borçlar, s. 1257; Ayan, Borçlar, s. 397; Kılıçoğlu, s. 841; Oğuzman/ Öz, C.I, s. 539.

⁸⁷ Oğuzman/ Öz, C.I, s. 539.

⁸⁸ Oğuzman/ Öz, C.I, s. 539.

rödovans sözleşmesi sona ermeyecektir. Bu yüzden, rödovans sözleşmesinin sona ermesini irdeleyebilmek için geniş anlamda borcu sona erdiren hâllerin incelenmesi zorunlu ise de dar anlamda borcu sona erdiren hâllerin rödovans sözleşmesini sona erdirmeye ihtimallerini de incelemek uygun olur.

Borçlar Kanunda, *Borçların ve Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, Zamanaşımı* başlıklı üçüncü bölümünde, başlıkla çelişkili olarak yalnızca dar anlamda borcu sona erdiren hâller düzenlenmiştir. Borçlar Kanununa göre, dar anlamda borcu sona erdiren hâller, *ibra, yenileme, birleşme, ifa imkânsızlığı, kısmî ifa imkânsızlığı, aşırı ifa güçlüğü, takas* olarak sayılmıştır. Rödovans sözleşmesi açısından niteliğine uygun düştüğü ölçüde sona erme sebebi olması bakımından, *ibra, yenileme, birleşme, ifa imkânsızlığı, aşırı ifa güçlüğü* ve *takas* ele alınacaktır.

Geniş anlamda borç ilişkisinin sona ermesi, sözleşme tipine göre özellik taşırsa⁸⁹ da bunlar, rödovans sözleşmesinin (geniş anlamda) sona ermesi, *borç ilişkisinden doğan bütün borçların sona ermesi, tarafların borç ilişkisini sona erdirmek için bozma sözleşmesi yapmaları, taraflardan birinin ölümü veya iflâsı, bozucu koşulun gerçekleşmesi, taraflardan birinin kendisine kanun veya sözleşme ile tanınmış sona erdirmeye hakkını kullanarak sözleşmeyi feshetmesi, sözleşmeden dönülmesi, sözleşmenin iptalidir.* Aşağıda bunlardan rödovans sözleşmesinin bünyesine uygun olan sona erme hâlleri incelenecektir.

2. Sona Erme Hâlleri

a) İbra

İbra, taraflar arasında var olan bir borcun kısmen veya tamamen kaldırılması ve böylelikle borçlunun borçtan kurtarılmasına yönelik olarak yapılan bir sözleşmedir. Bir diğer ifade ile ibra, borçlunun alacaklı tarafından (kendi isteği ile) borçtan kurtarılmasıdır.⁹⁰

“Borcu doğuran işlem kanunen veya taraflarca belli bir şekilde bağlı tutulmuş olsa bile borç, tarafların şekilde bağlı olmaksızın yapacakları ibra sözleşmesiyle tamamen veya kısmen ortadan kaldırılabilir” (TBK m. 132) hükmünden de anlaşılacağı üzere, kural olarak şekilsiz bir sözleşme olan ibranın yapılması ile sözleşme ilişkisi sona ermemekte, sadece ibra sözleşmesine konu borç sona ermektedir⁹¹. Ancak, rödovans sözleşmesinin tarafları, ibra sözleşmesini, bu sözleşmeden doğan tüm borçların sona ermesi

⁸⁹ Oğuzman/ Öz, C.I, s. 539.

⁹⁰ Eren, Borçlar, s. 1270.

⁹¹ Eren, Borçlar, s. 1270; Ayan, Borçlar, s. 401; Kılıçoğlu, s. 845; Oğuzman/ Öz, C. I, s. 548.

için gerçekleştirirlerse, bu ihtimalde borç ile birlikte borç ilişkisi de sona ereceği için ibra, rödovans sözleşmesini sona erdiren bir durum olarak ifade edilebilecektir.

b) Yenileme (Tecdit)

Yenileme, alacaklı ile borçlunun anlaşarak eski borcu sona erdirip yeni bir borç yaratmalarıdır⁹². Yenilemeden sonra borçlunun yeni bir borcu, alacaklının ise yeni bir alacağı söz konusudur. Rödovans sözleşmesinden doğan tüm borçları, ruhsat sahibi ile rödovans verenin anlaşarak yenileme yolu ile sona erdirmiş olmaları eski borç ilişkisini de sona erdireceği için bu da rödovans sözleşmesi için bir sona erme hâli olarak incelenmelidir.

Yenileme hukukî niteliği itibarıyla önceki alacağı sona erdirdiği için sözleşmeler için genellikle geçerli olan borçlandırıcı işlem olma özelliğini taşımaz. Bu anlamda, yenileme sözleşme olmasına rağmen bir tasarruf işlemidir⁹³. Yenilemenin geçerli olarak yapılabilmesi için hukuken geçerli ve mevcut bir borcun varlığı, yenileme sözleşmesi ile yeni bir borcun doğmuş olması ile tarafların yenileme konusunda anlaşmış olması zorunludur. Gerçekten, TBK.m.113/1'e göre, “*Yeni bir borçla mevcut bir borcun sona erdirilmesi, ancak tarafların bu yöndeki açık iradesi ile olur*”. Bu konuda da şekil serbestisi geçerlidir⁹⁴.

c) Alacaklı ve Borçlu Sıfatlarının Birleşmesi

Alacaklı ve borçlu sıfatlarının birleşmesi, bir kimsenin aynı borcun hem alacaklısı hem de borçlusu olmasıdır. Böyle bir durum söz konusu olduğunda, hukuk düzenince öngörülmüş bazı istisnaî durumlar hariç, borç sona erer⁹⁵. Örneğin, rödovans sözleşmesinde, rödovans veren, işletme hakkını devraldığı maden sahasında maden arama ve işletme ruhsatını bizzat elde ederse alacaklı ve borçlu sıfatları aynı kişide birleşeceğinden, kişi kendi kendine borçlu da olacağından borç ile birlikte borç ilişkisi de son bulmuş olur. Bu duruma başka bir örnek olarak, gerçek kişi ruhsat sahibinin rödovans sözleşmesi devam ederken ölmesi durumunda, rödovans verenin ruhsat sahibinin tek mirasçısı olarak geride kalması gösterilebilir.

⁹² Yenileme hakkında detaylı bilgi için bkz., **Koyuncuoğlu**, Tennur, Türk ve İsviçre Hukukunda Borcun Yenilenmesi, İstanbul 1972; **Yücer**, İpek, Yenileme (Tecdit), Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.9, S.1, 2007, s. 233 vd.

⁹³ **Eren**, Borçlar, s. 1266-1267; **Ayan**, Borçlar, s. 402; **Kılıçoğlu**, s. 851; **Oğuzman/ Öz**, C. I, s. 549.

⁹⁴ **İnan**, s. 497; **Ayan**, Borçlar, s. 403.

⁹⁵ **Eren**, Borçlar, s. 1267-1268; **Ayan**, Borçlar, s. 404; **Kılıçoğlu**, s. 851-852; **Oğuzman/ Öz**, C. I, s. 556.

Birleşmenin borcu sona erdirebilmesi için, alacağın tamamının borçluya geçmesi ve bu birleşmenin kesin olması gerekir⁹⁶. Bunun sonucunda, borç sona erer. Ancak, borç üzerinde mevcut olan üçüncü kişilerin hakları, bu birleşmeden etkilenmez (TBK.m.135/1). Yine birleşmenin geçmişe etkili olarak ortadan kalkması⁹⁷ ile birlikte eski borç yeniden doğar (TBK.m.135/2).

Birleşmenin borcu sona erdirici etkisi bakımından taşınmaz rehni ve kıymetli evraka ilişkin özel hükümler saklı tutulmuştur. Buna göre, bir taşınmaz için ipotekli borç senedi veya irat senedi düzenlenmişse ve rehinle temin edilen alacağı borçlu edinmişse, alacaklı ve borçlu sıfatının birleşmesi nedeniyle borç sona ermeyecektir. Zira, borçlu zilyetliğindeki senedi tekrar tedavüle çıkarabilir (MK.m.918/2). Ancak, kamu malı sayılan maden sahası üzerinde özel mülkiyet tesisi mümkün olmadığından, bu istisna, burada söz konusu olmayacaktır.

d) Kusursuz İmkânsızlık (İfa İmkânsızlığı)

Genel anlamıyla imkânsızlık, borç ilişkisinin konusu olan edimin ifasının mümkün olmamasıdır⁹⁸. Kusursuz imkânsızlık ise borcu sona erdiren nedenlerden biri olarak Borçlar Kanunu'nun 136/1 maddesinde düzenlenmiştir. Hükme göre, "*Borcun ifası borçlunun sorumlu tutulamayacağı sebeplerle imkânsızlaşırsa, borç sona erer*".

Kusursuz imkânsızlığın borcu sona erdirebilmesi için imkânsızlığın sözleşmenin kurulmasından sonra ortaya çıkması şarttır. Zira, başlangıçtaki imkânsızlık sözleşmenin kesin hükümsüz olmasına sebebiyet verecek, geçerli olmayan bir sözleşmenin sona ermesi de düşünülemeyecektir. Borçlunun borçtan sorumlu olmaması için, edimin yerine getirilmesinin, borçluya yükletilecek bir kusur bulunmamak kaydıyla sonradan meydana gelen olaylar nedeniyle gerçekleşmesi gerekir. Bu şartlar altında imkânsızlığın objektif veya

⁹⁶ Miras, tutulan defter çerçevesinde kabul edilmişse veya resmî tasfiye istenmişse birleşme kesin olmadığı için borç sona ermez (MK.m.619 vd.; 632 vd.).

⁹⁷ Mirasın reddi veya ölüme bağlı tasarrufun iptali gibi durumlar buna örnek gösterilebilir.

⁹⁸ Borcun sona ermesi bakımından burada incelenen imkânsızlık TBK.m.136 anlamında kusursuz sonraki imkânsızlıktır. Oysa imkânsızlık, kusursuz imkânsızlıktan başka kusurlu, objektif-sübjektif, başlangıçtaki-sonraki imkânsızlık olarak çeşitli şekillerde incelenebilir. Objektif imkânsızlık, edimi ifa etmenin aynı şartlarda bulunan herkes için mümkün olmaması, sübjektif imkânsızlık ise, edimin ifasının sadece borçlu açısından mümkün olmamasıdır. Başlangıçtaki imkânsızlık, sözleşmenin kurulması anında var olan imkânsızlık, sonraki imkânsızlık ise sözleşmenin kurulmasından sonra ortaya çıkan imkânsızlıktır. Kusurlu imkânsızlıkta borçlu, kendi kusurlu davranışı ile edimin yerine getirilmesini imkânsızlaştırmaktadır. Ayan, Borçlar, s. 410; Kılıçoğlu, s. 854; Oğuzman/ Öz, C. I, s. 558.

sübjektif olması önemli değildir⁹⁹. Ancak, sübjektif imkânsızlık borçlunun kusuru ile ortaya çıkmışsa, borçlu sorumluluktan kurtulamaz ve kusuru oranında alacaklıya tazminat ödemek zorunda kalır (TBK.m.112).

Aslında, kusursuz imkânsızlığa sebebiyet veren hâller, mücbir sebep ve beklenmeyen hâldir. Mücbir sebep, borçlunun hâkimiyet alanı dışında meydana gelen, kaçınılmaz şekilde borcun ihlâlüne yol açan öngörülmesi mümkün olmayan bir olay iken; beklenmeyen hâl, sözleşmenin kuruluşu sırasında öngörülmesi mümkün olmayan ve sözleşmenin kaçınılmaz şekilde ihlâlüne yol açan olaydır¹⁰⁰. Rödovans sözleşmesi açısından konu değerlendirildiğinde, sözleşmenin kurulmasından sonraki bir zamanda meydana gelen bir takım olaylar nedeniyle, taraflardan birinin edimini ifa etmesi objektif ve sürekli olarak imkânsızlaşırsa, borç sona erecektir. Örneğin, meydana gelen bir deprem nedeniyle, ruhsat sahibi sürekli olarak maden sahasını işletmeye elverişli bulundurma borcunu yerine getiremeyeceği gibi aynı sebeple rödovans veren madeni işletemeyebilir.

Rödovans sözleşmesinde her iki taraf da tacir olduğu için hem beklenmeyen hâlde hem de mücbir sebepte öngörülmezlik unsuru değerlendirilirken basiretli bir tacir gibi hareket etme yükümlülüğü büyük önem arz edecektir. Zira, her iki kusursuz imkânsızlık sebebi için de önceden kestirilemeyen, öngörülemeyen bir durumun sonradan ortaya çıkması şarttır. Basiretli tacir kavramı çerçevesinde ihtimam derecesi artacağı için beklenmeyen hâl veya mücbir sebep nedeniyle kusursuz imkânsızlık sonucu borcun sona ermesi istisnâî bir hâl alabilecektir¹⁰¹.

Kısmî ifa imkânsızlığı başlıklı, TBK.m.137/1'e göre, "*Borcun ifası borçlunun sorumlu tutulamayacağı sebeplerle kısmen imkânsızlaşırsa borçlu, borcunun sadece imkânsızlaşan kısmından kurtulur. Ancak, bu kısmi ifa imkânsızlığı önceden öngörülseydi taraflarca böyle bir sözleşmenin yapılmayacağı açıkça anlaşılırsa, borcun tamamı sona erer.*" Bu bağlamda, rödovans sözleşmesi açısından kısmî ifa imkânsızlığının meydana geleceği önceden öngörülseydi, rödovans sözleşmesinin taraflarınca sözleşme

⁹⁹ Ayan, Borçlar, s. 411; 3.HD., 17.9.2013, E.2013/10595, K. 2013/12801 (YKD., C.40, S.1, 2014, s.21 vd.).

¹⁰⁰ Oğuzman/ Öz, C. I, s. 558; Ayan, Borçlar, s. 411; Kılıçoğlu, s. 855.

¹⁰¹ Ayan, Borçlar, s. 412. 14. Yargıtay ise bir kararında rödovans sözleşmesinin taraflarının basiretli tacir gibi davranmaları gerektiğini, ancak bu şekilde davranmayan davacı-karşı davalının karşı tarafın basiretli davranmasını istemeyeceği yönünde içtihat geliştirmiştir. Bkz., 14. HD., 21.11.2007, E. 2007/8532, K. 2007/14665 (www.kazanci.com, Erişim tarihi: 8.7.2015).

yapılmayacağı anlaşılırsa yine rödovans sözleşmesi borcun tamamen sona ermesi sebebiyle sona erecektir.

e) Aşırı ifa güçlüğü

Türk Borçlar Kanunu' nun 138. madde hükmüne göre, “*Sözleşmenin yapıldığı sırada taraflarca öngörülmeleyen ve öngörülmesi de beklenmeyen olağanüstü bir durum, borçludan kaynaklanmayan bir sebeple ortaya çıkar ve sözleşmenin yapıldığı sırada mevcut olguları, kendisinden ifanın istenmesini dürüstlük kurallarına aykırı düşecek derecede borçlu aleyhine değiştirir ve borçlu da borcunu henüz ifa etmemiş veya ifanın aşırı ölçüde güçleşmesinden doğan haklarını saklı tutarak ifa etmiş olursa borçlu, hâkimden sözleşmenin yeni koşullara uyarlanmasını isteme¹⁰², bu mümkün olmadığı takdirde sözleşmeden dönme hakkına sahiptir. Sürekli edimli sözleşmelerde borçlu, kural olarak dönme hakkının yerine fesih hakkını kullanır.*”

Görüldüğü gibi hüküm, aşırı ifa güçlüğü durumunda sözleşmenin sona ermesini, rödovans sözleşmesi sürekli edimli bir sözleşme olduğundan, fesih yoluyla sağlamaya imkân vermektedir. Örneğin, rödovans sözleşmesinin yapılmasından sonra maden sahasındaki madenin çıkarılması rödovans veren için günün şartları itibarıyla aşırı şekilde zorlaşmışsa, maliyetler umulandan kat ve kat fazlaşmışsa, rödovans verenin sözleşmenin değişen şartlara uyarlanmasını istemekten başka sözleşmeyi feshetme hakkı da bulunmaktadır.

f) Takas

Takas, Borçlar Kanununun 139-145. maddeleri arasında düzenlenmiştir. TBK.m.139/1'e göre, “*İki kişi, karşılıklı olarak bir miktar para veya özdeş diğer edimleri birbirine borçlu oldukları takdirde, her iki borç muaccel ise her biri alacağını borcuyla takas edebilir*”. Bu hâlde, her iki borç takas anında daha az olan borç tutarınca sona erecektir¹⁰³. Zira, takas bir tasarruf işlemidir¹⁰⁴.

Bu bağlamda, borcun sona ermesi ile borç ilişkisi de sona eriyorsa takas rödovans sözleşmesini sona erdiren bir hâl olarak görülebilir. Örneğin,

¹⁰² Edimin sözleşmede öngörüldüğü şekilde ifası son derece güçleşmiş olur ve hakkaniyette gerektiriyorsa sözleşmenin hâkim tarafından yeni şartlara uyarlanması gerekir. Yani, bu durumda, sözleşme sırf bu sebeple ortadan kalkmış olmaz. Bkz., **Ayan**, Borçlar, s. 409. Bu durum, TBK.m.138 hükmünün yeni Borçlar Kanununa girmesinden önce de uygulamada benimsenen bir ilkeydi. Bkz., 13. HD., 16.4.1996, E.1996/3653, K.1996/3920 (YKD., C.22, S.7, s. 1086 vd.).

¹⁰³ **Oğuzman/ Öz**, C. I, s. 573; **Eren**, Borçlar, s. 1274; **Ayan**, Borçlar, s. 405; **Kılıçoğlu**, s. 862.

¹⁰⁴ **Oğuzman/ Öz**, C. I, s. 583; **Eren**, Borçlar, s. 1275; **Ayan**, Borçlar, s. 406; **Kılıçoğlu**, s. 871.

rödovans veren ile ruhsat sahibinin karşılıklı, özdeş ve muaccel borçlarının mevcut olması hâlinde taraflardan birinin tek taraflı bir irade açıklaması ile takas mümkündür. Gerçekten, takas, ancak borçlunun takas iradesini alacaklıya bildirmesiyle gerçekleşir. Bu durumda her iki borç, takas edilebilecekleri anda daha az olan borç tutarınca sona erer (TBK.m.143/1). Takasın hükmü geçmişe yürür. Yani, takas edilen alacak ve borç takas imkânının doğduğu anda itibaren ortadan kalkar. Artık alacağı bu andan itibaren faiz işletmek de mümkün değildir¹⁰⁵.

g) Bozma Sözleşmesi (İkale)

Bozma sözleşmesi Borçlar Kanunu'nda düzenlenmemiş olmasına rağmen, tarafların sözleşme özgürlüğü çerçevesinde gerçekleştirecekleri bir sözleşme olup, usulüne uygun yapılmasıyla borç ilişkisini sona erdirir¹⁰⁶. Bozma sözleşmesi hukukî niteliği itibarıyla, borçlandırıcı bir işlem olmayıp, tasarruf işlemi niteliğindedir. Zira, bu işlemle, sözleşmeden doğan alacak hakkı doğrudan doğruya etkilenmekte, tamamen sona ermektedir¹⁰⁷. Bu sebepten ötürü, söz konusu işlemin geçerli olabilmesi için, alacaklının, sona erdirdiği alacak üzerinde tasarruf yetkisinin bulunması zorunludur. Bu itibarla, rödovans sözleşmesi açısından bozma sözleşmesinin düzenlenmesine hiçbir engel olmadığından bozma sözleşmesi rödovans sözleşmesini sona erdiren bir ihtimal olarak akla gelir. Taraflar, aralarında yapacakları herhangi bir şekilde tâbi olmayan (TBK.m.12) bu sözleşme ile rödovans sözleşmesinden kaynaklanan mevcut borç ilişkisini sona erdirebileceklerdir.

Bu sözleşme ile taraflar, rödovans sözleşmesini yapmadan önceki durumlarına dönmeyi amaçlarlar. Gerçekten, bozma sözleşmesi âni edimli sözleşmelerde geçmişe etkili sonuçlar doğurur. Elbette, sözleşme özgürlüğü ilkesinin bir yansıması olarak taraflar isterlerse bunun aksini kararlaştırarak bozma sözleşmesinin geleceğe etkili sonuç doğurmasını da sağlayabilirler. Ancak, rödovans gibi sürekli edimli sözleşmelerde işin niteliği gereği bozmanın etkisi ileriye yöneliktir¹⁰⁸.

h) Fesih

Sürekli edimli bir sözleşmeyi, ileriye etkili olarak sona erdiren sebeplerden biri de fesihdir. Fesih, bozucu yenilik doğuran bir irade açıklaması

¹⁰⁵ İnan, s. 502; Ayan, Borçlar, s. 409.

¹⁰⁶ Eren, Borçlar, s. 1258; Ayan, Borçlar, s. 398.

¹⁰⁷ Eren, Borçlar, s. 1258; Ayan, Borçlar, s. 398.

¹⁰⁸ Eren, Borçlar, s. 1259; Ayan, Borçlar, s. 398.

olup, karşı tarafa ulaştığı andan itibaren hüküm ve sonuçlarını doğurur¹⁰⁹. Öğretide, fesih hakkının, taraflara, sözleşmeye eklenecek bir hüküm ile de tanınabileceği kabul edilmektedir¹¹⁰.

Rödovans sözleşmesi bakımından, ürün kirasına ilişkin hükümler kıyasen uygulanacağından, tarafların doğrudan doğruya kanundan doğan fesih haklarının olduğu kabul edilmelidir¹¹¹. Kanunkoyucu özellikle sürekli edimli sözleşmelerin sona erdirilmesi bakımından taraflara haklı nedenlerle fesih hakkını tanımıştır¹¹². Fesih olağan ve olağanüstü fesih olmak üzere iki şekilde yapılabilir. Olağan fesihte, fesih beyanı karşı tarafa ulaştıktan belirli bir süre sonra hüküm ve sonuçlarını doğurur¹¹³. Fesih, rödovans sözleşmesi açısından değerlendirildiğinde, ruhsat sahibinin edimi sürekli edim borcu niteliğinde olduğundan ötürü rödovans veren ruhsat sahibinin yukarıda bahsedilen yükümlülüklerinden birine aykırı hareket etmesi durumunda, sözleşme hükümlerine riayetsizlik sebebiyle olağan fesih yoluyla sözleşmeyi sona erdirilebilir. Dolayısıyla, TBK.m.358, adi kira hükümlerine atıf yaptığından kiralayanın veya kiracının sözleşmenin kendilerine yüklediği borçları gereği gibi ifa etmemeleri durumunda diğer tarafın, örneğin TBK.m.305/2 veya 306/2 hükmü çerçevesinde sözleşmeyi fesih imkânı bulunmaktadır¹¹⁴. Ayrıca, belirsiz süreli kira sözleşmelerinde taraflardan her biri, daha uzun bir fesih bildirim süresi veya başka bir fesih dönemi kararlaştırılmış olmadıkça, yasal fesih dönemlerine ve fesih bildirim sürelerine uyarak sözleşmeyi feshedebilir (TBK.m.328).

Türk Borçlar kanununun 362. maddesine kıyasen ruhsat sahibi, rödovans bedelinin ödenmemesi hâlinde rödovans verene bildirimde bulunarak altmış gün süre tanımak zorundadır. Bu süre bildirimde rödovans verene tebliğ edilmesi ile işlemeye başlar. Bu süre zarfında rödovans veren, bedeli ödemezse ruhsat sahibinin fesih hakkı doğar¹¹⁵.

Rödovans verenin rödovans bedelini ödeme dışında, maden sahasını en iyi şekilde işletme borcu da vardır (TBK.m.365'e kıyasen). Maden rezervini daha sonraki kullanımlar için ulaşılamayacak şekilde tahrip eden rödovans

¹⁰⁹ Eren, Borçlar, s. 1259; Ayan, Borçlar, s. 399.

¹¹⁰ Ayan, Borçlar, s. 399.

¹¹¹ Bkz., Yavuz, s. 324 vd.

¹¹² Eren, Borçlar, s. 1259; Ayan, Borçlar, s. 399.

¹¹³ Eren, Borçlar, s. 1260; Ayan, Borçlar, s. 399.

¹¹⁴ Yavuz, s. 324.

¹¹⁵ Yavuz, s. 323.

veren, bundan dolayı ruhsat sahibine karşı sorumlu tutulacaktır¹¹⁶. Bu borç bakımından da ruhsat sahibinin genel kira hükümlerine yapılan atf gereğince fesih hakkı saklıdır.

Olağanüstü fesihle ise, sürekli sözleşme ilişkisi, fesih beyanının karşı tarafa ulaştığı anda sona erer. Bu fesih türünde ruhsat sahibi rödovans verene süre tanımaksızın sözleşmeyi sona erdirebilir. Bu nedenle, olağanüstü feshe, süresiz fesih de denilmektedir¹¹⁷. Rödovans sözleşmeleri bakımından olağanüstü fesih ile sözleşmenin sona erdirilmesi mümkündür.

Taraflardan her biri, kira ilişkisinin devamını kendisi için çekilmez hâle getiren önemli sebeplerin varlığı durumunda, sözleşmeyi yasal fesih bildirim süresine uyarak her zaman feshedebilir (TBK.m.369).

Borçlar Kanunu'nun 370. maddesine göre, kiracı iflâs ederse, kira sözleşmesi iflâsın açılması ile birlikte kendiliğinden sona erecektir. Aynı durum rödovans için de geçerli olacaktır. Ancak, rödovans veren işlemekte olan rödovans bedeli ve tutanağa geçirilen eşya için teminat verdiği takdirde, ruhsat sahibi sözleşmeyi kira yılının sonuna kadar uzatmakla yükümlüdür¹¹⁸. Rödovans sözleşmesinin ürün kirası sayılmasının bir sonucu da rödovans verenin ölümü hâlinde kendini göstermektedir. Rödovans verenin mirasçıları veya ruhsat sahibi ölüm hâlinde TBK.m.371 hükmüne göre altı aylık süre içinde tazminatsız olarak sözleşmeyi feshetme hakkına sahiptirler.

ı) İptal

İptalde, geçerli olarak kurulmuş bir sözleşmenin, geçmişe etkili olarak ortadan kaldırılması söz konusudur¹¹⁹. İptalde sözleşme, taraflardan birinin tek tarafı, yöneltilmesi ve varması gerekli irade beyanıyla veya mahkeme kararı ile ortadan kaldırılır. İrade açıklamasının karşı tarafa varması ile sürekli edim niteliği taşıyan sözleşmeler hariç, sözleşme geçmişe etkili olarak ortadan kalkacaktır. Taraflar anlaşmadığı için dava açmak gerekirse, mahkemenin olumlu kararı kurucu değil, açıklayıcı nitelik taşır. Zira, süresi içerisinde iptal hakkının kullanılması ile sözleşme zaten ortadan kalkmıştır. İptal, sadece taraflar arasında hüküm ifade eden bir bozucu yenilik doğuran işlem olup, sözleşmenin tarafı olmayanların iptal hakkını kullanması mümkün değildir¹²⁰.

¹¹⁶ **Yavuz**, s. 320.

¹¹⁷ **Eren**, Borçlar, s. 1260.

¹¹⁸ **Yavuz**, s. 325.

¹¹⁹ **Eren**, Borçlar, s. 1262; **Ayan**, Borçlar, s. 400.

¹²⁰ **Ayan**, Borçlar, s. 400; **Eren**, Borçlar, s. 414.

İptalde geçerli olarak kurulmuş bir sözleşme mevcut olduğundan, kanunda iptal için öngörülen hak düşürücü sürelerin dışında iptal hakkının kullanılması mümkün değildir¹²¹. İptal hakkı genellikle, irade bozukluğu hâllerinde (TBK.m.30-39) veya aşırı yararlanma hâlinde (TBK. m. 28) söz konusu olmaktadır¹²².

Rödovans sözleşmesi açısından, taraflardan birinin iradesinin yanılma, aldatma veya korkutma ya da aşırı yararlanma nedeniyle bozulmuş olması durumunda, iptal hakkı olan taraf, kanunda öngörülen süre içinde, sözleşmeyi ileriye etkili olarak sona erdirebilecektir (TBK.m.39). Zira, rödovans sözleşmesi, sürekli edimli bir sözleşmedir.

i) Sözleşme Süresinin Dolması veya Bozucu Koşulun Gerçekleşmesi

Rödovans sözleşmesi, belirli bir süreyle sınırlı veya bozucu koşula bağlı olarak kurulmuş ise, belirlenen süre içinde ya da bozucu koşul gerçekleşinceye kadar hüküm ve sonuçlarını doğuracak, sürenin dolması ya da bozucu koşulun gerçekleşmesi ihtimallerinde başkaca bir işleme gerek kalmadan kendiliğinden sona erecektir (TBK.m.173/2; 367). Ancak, taraflar, sözleşmeye örtülü şekilde devam ederlerse sözleşme bir yıl için yenilenmiş sayılacaktır (TBK.m.367/2).

Bozucu koşula bağlı olarak rödovans sözleşmesinin kurulduğu durumlarda, hâlen hükümlerini doğurmakta olan sözleşmenin sona ermesinin geleceğe ilişkin ve gerçekleşmesi objektif olarak şüpheli bir olaya bağlanması söz konusudur. Örneğin, maden sahasından çıkarılan cevher fiyatlarının belli bir birim fiyatın altına düşmesi durumunda sözleşmenin ortadan kalkacağı kararlaştırılmışsa, bozucu koşula bağlı rödovans sözleşmesi var demektir. Geleceğe ilişkin ve gerçekleşmesi objektif olarak şüpheli olan bu olayın gerçekleşmesi ile bozucu koşula bağlı olarak kurulmuş olan rödovans sözleşmesi kural olarak ileriye etkili olarak sona erecektir¹²³. Elbette, bu durumun aksinin kararlaştırılması da mümkündür.

V. SONUÇ

Rödovans sözleşmesi esas itibarıyla bir özel hukuk sözleşmesidir. Ancak, bu sözleşme, mevzuatta ismen yer almasına rağmen ne 3213 sayılı Maden Kanunu'nda ne de Borçlar Kanunu'nda düzenlenmiştir. Bu itibarla, hem Borçlar Kanunu'nun genel kanun olması hem de Borçlar Kanununda

¹²¹ Eren, Borçlar, s. 415; Ayan, Borçlar, s. 400.

¹²² Ayan, Borçlar, s. 400; Kılıçoğlu, s. 200-201; Eren, Borçlar, s. 409.

¹²³ Kılıçoğlu, s. 774; Eren, Borçlar, s. 1177-1778; Ayan, Borçlar, s. 129;

düzenlenmiş olan ürün kirasına ilişkin hükümlerinin rödovans sözleşmesinin tanımına ve taraflarına yüklediği yükümlülüklerle uyum sağlaması nedeniyle uygulamada, Yargıtay kararlarının da desteği ile 6098 sayılı Borçlar Kanununun ürün kirasına ilişkin hükümlerinin niteliğine uygun düştüğü ölçüde rödovans sözleşmeleri bakımından kıyasen uygulanacağı kabul edilmektedir.

Yargıtay'ın her durumda, rödovans sözleşmesinin taraflarının birbirinden bağımsız işveren niteliğinde olmadıkları yönünde kararları mevcuttur. Gerçekten, Yargıtay, özellikle rödovans sözleşmesiyle devrettiği maden sahasında ruhsat sahibinin, Maden Kanununun 31. maddesinde öngörülen teknik nezaretçi bulundurma yükümlülüğünü aşan nitelikte işçi çalıştırdığı ve maden sahasının ruhsat sahibinin beton santralleri için hammadde sağladığı hususlarına dayanarak ortak ekonomik amacın gerçekleştirilmesi amacıyla oluşturulmuş bir işletmede alt işveren ilişkisinin söz konusu olduğuna hükmetmiştir. Ancak, uyuşmazlık konusu olayda, ruhsat sahibi üretimin sözleşmede öngörülen plân dâhilinde yürütülmesini denetlemektedir. Ruhsat sahibinin buradaki amacı, karşılığında rödovans bedeli alacağı ve kendi işyerinde hammadde olarak kullanacağı madenin sözleşmede öngörülen miktarda üretimini sağlamaktır. Aynı amaç için örgütlenmiş bir işletme söz konusu olsaydı, ne ruhsat sahibine kira bedeli ödenirdi ne de ruhsat sahibinin rödovans verenden temin ettiği hammadde için ayrı bir ücret alınırdı. Bu nedenlerle, söz konusu ilişkide birbirinden bağımsız ayrı iki işveren bulunmakta olduğundan alt işverenlik ilişkisinin bulunmadığı sonucuna varılmalıydı. Bu sebeplerle, söz konusu içtihadın hukuken yerinde olmadığı ifade edilmelidir. Bu kaniya varılınca, rödovans sözleşmesine kıyasen uygulanacak hükümlerin neler olduğu da belirlenmiş olmaktadır.

Maden Kanununa eklenen Ek 7. madde ile rödovans sözleşmesi ile devri yapılan maden sahasında çalışan işçiler bakımından iş sağlığı ve güvenliği sebebiyle doğan idarî, malî ve hukukî yükümlülüklerden sadece rödovans veren sorumlu tutulacaktır. Böylelikle, ruhsat sahibi, işçi sağlığı ve güvenliği ile ilgili her türlü idarî, malî ve hukukî sorumluluktan kurtarılmıştır. Yerindeliği tartışmalı olan bu yeni düzenleme ile birlikte, maden ocaklarında grizu, toprak kayması ve her türlü iş kazasından ayrıca maden işletmesinde çalışmaktan dolayı işçilerin yakalanacağı meslek hastalıklarından dolayı ruhsat sahibi sorumlu tutulamamakta ve sorumluluk rödovans verene bırakılmaktadır.

Sorumluluktan kurtulan ruhsat sahibi, bu önlemlerin alınması konusunda artık rödovans vereni denetlemeyecek ve zorlamayacaktır. Rödovans verenlerin

de işçi sağlığı ve güvenliğine yeterli önemi verdikleri düşünüldüğünde, iş kazaları açısından ruhsat sahibinin rödovans verenle birlikte müteselsilen sorumluluğu ortadan kaldırıldığından, mağdur işçiler ya da ilgili hak sahipleri yalnızca bu konuda hassasiyeti olmayan rödovans verenlerin sorumluluğuna gidebileceklerdir. Tazminat sorumluluğu bakımından rödovans verenin ruhsat sahibine nazaran ekonomik olarak daha güçsüz olabileceği de nazara alınırsa rödovans verenin tek sorumlu olarak öngörülmesi yerinde bir düzenleme olarak değerlendirilemez. Zira, bu hüküm, başta Anayasa'nın çalışma hakkı ve ödevi ile ilgili "Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır." hükmünü içeren 49. maddesine aykırı olduğu gibi sosyal devlet ilkesi ile de uyumlu değildir.

Öte yandan, *Maden Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun* 22. maddesi gereğince, kamu kurum ve kuruluşları ile iştirakleri hariç olmak üzere yer altı kömür işletmelerinde maden ruhsat sahiplerinin, ruhsat sahalarının bir kısmında veya tamamında üçüncü kişiler ile üretim faaliyetlerine yönelik rödovans sözleşmesi yapması yasaklanmıştır. Bu yasağa uyulmaması durumunda ise, rödovans sözleşmesi ile yapılan madencilik faaliyetleri durdurulacaktır. Sözleşme özgürlüğüne getirdiği kısıtlama bakımından eleştirilebilecek olan bu hükmün uygulamada özellikle kömür madenleri açısından rödovans sözleşmesi yapılması ile yaşanan sakıncaları giderip gidermeyeceğini zaman gösterecektir.

KAYNAKLAR^{124*}

AKİPEK, Jale G./ **AKINTÜRK**: Turgut, Eşya Hukuku, İstanbul 2009.

AKTAY, Nizamettin/ **ARICI**, Kadir/ **SENYEN**, E. Tuncay: İş Hukuku, 6. Baskı, Ankara 2013.

ANTALYA, Gökhan: Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C. 1, 2. Baskı, İstanbul 2013.

ARAL, Fahrettin/ **AYRANCI**, Hasan: Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 9. Baskı, Ankara 2012.

AYAN, Mehmet: Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 10. Baskı, Konya 2015 (Ayan, Borçlar).

AYAN, Mehmet: Eşya Hukuku I, Zilyetlik ve Tapu Sicili, 7. Baskı, Konya 2014 (Ayan, I).

AYAN, Mehmet: Eşya Hukuku II, Mülkiyet, 7. Baskı, 2014 Konya (Ayan, II).

BAŞ, Hakan: Maden Hukuku İle İlgili Yargı Kararları ve Mevzuat, Ankara 2009.

BAYCIK, Gaye: Rödovans Sözleşmesinin Hukuki Niteliği ve Tarafların İş Sağlığı ve Güvenliği Yükümlülükleri, Sarper Süzek'e Armağan, C. 2, İzmir 2011, s. 1895-1957.

ÇANKAYA, O. Güven: Rödovans Alt İşverenlik Sözleşmesi midir? İş Hukuku ve İktisat Dergisi, C. 13, S. 3, 2014, s. 1-21.

ÇELİK, Nuri: İş Hukuku Dersleri, 26. Baskı, İstanbul 2013.

EREN, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 18. Baskı, Ankara 2015 (Eren, Borçlar).

EREN, Fikret: İsimsiz Sözleşmelere İlişkin Bazı Sorunlar, Prof. Dr. Turgut Akıntürk'e Armağan, İstanbul 2008, s. 85-111 (Eren, İsimsiz).

FEYZİOĞLU, Feyzi N.: Borçlar Hukuku, Akdin Muhtelif Nevileri, C. I, 4. Baskı, İstanbul 1980.

GARNER, A. Bryan: Black's Law Dictionary, 7th Edition, St. Paul Minnesota 1999.

^{124*} Bu çalışmada, aynı yazarın farklı eserlerine yapılan atıfları birbirinden ayırmak için kullanılan kısaltmalar, ilgili eserin sonunda parantez içinde verilmiştir.

GÖĞER, Erdoğan: Maden Hukuku, Ankara 1979.

GÜMÜŞ, Mustafa Alper: Borçlar Hukuku, Özel Hükümler, C. 1, İstanbul 2012.

GÜRSOY, Kemal T. / **EREN**, Fikret / **CANSEL**, Erol: Türk Eşya Hukuku, 2. Baskı, Ankara 1984.

HATEMİ, Hüseyin/ **GÖKYAYLA**, Emre: Borçlar Hukuku, Genel Bölüm, 2. Baskı, İstanbul 2012.

İNAN, A. Naim: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara 1984.

KILIÇOĞLU, Ahmet: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 18. Baskı, Ankara 2014.

KOYUNCUOĞLU, Tennur: Türk ve İsviçre Hukukunda Borcun Yenilenmesi, İstanbul 1972.

OĞUZMAN, M. Kemal/ **ÖZ**, M. Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt I, 10. Baskı, İstanbul 2012 (C. I).

OĞUZMAN, M. Kemal/ **ÖZ**, M. Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt II, 11. Baskı, İstanbul 2014 (C. II).

OĞUZMAN, M. Kemal/ **SELİÇİ**, Özer/ **OKTAY-ÖZDEMİR**, Saibe: Eşya Hukuku, 16. Baskı, Ankara 2013.

OKTAY, Saibe: İsimli Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşlukların Tamamlanması, İHFM., C.LV, 1996, s. 263-296.

ÖZDAMAR, Demet: Maden Hakkı ve Maden İrtifakı, M. Tevfik Birsel'e Armağan, İzmir 2001, s. 319-335 (Özdamar, Maden).

ÖZDAMAR, Demet: Maden Hakkının Verilmesi ve Bu Hakkın Devri, T. Tufan Yüce'ye Armağan, İzmir 2001, s. 119-149 (Özdamar, Devir)

REİSOĞLU, Safa: Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 22. Baskı, Ankara 2011.

SÜZEK, Sarper: İş Hukuku, 9. Baskı, İstanbul 2013.

TANDOĞAN, Haluk: Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, C. I/ 1, 3. Baskı, Amkara 1984.

TEKİNAY, Selahattin Sulhi / **AKMAN**, Sermet / **BURCUOĞLU**, Halûk / **ALTOP**, Atillâ: Tekinay Eşya Hukuku, C. I, 5. Bası, İstanbul 1989. (Tekinay /

Akman / Burcuoğlu / Altop, Eşya)

TELLİ, Serap: İdare Hukuku ve Uluslararası Hukuk Açısından Madenler, Ankara 1989.

TOPALOĞLU, Mustafa: Maden Hukuku, Ankara 2011 (Topaloğlu, Maden).

TOPALOĞLU, Mustafa: Rödovans Sözleşmesi, Hukuksal Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, TUMAKS, 2001 (Topaloğlu, Rödovans).

UÇKAN, Özcan: Türk Hukukunda Madencilik, Eskişehir 1983.

UYGUN, Rahmi: Maden İşletmelerinde Ödenen Rödovans Bedellerinin Muhasebe Sistemi İçinde İzlenmesi, <http://www.muhasabetr.com/yazarlarimiz/rahmiuygun/012/>, Erişim Tarihi: 21.4.2015.

von TUHR, Andreas: Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı, C. 1-2 (çev. Cevat Edege), 2. Baskı Ankara 1983.

YAVUZ, Cevdet: Borçlar Hukuku Dersleri, Özel Hükümler, 10. Baskı, İstanbul 2012.

YÜCEL, Selçuk/ **TURAN**, Hayrettin: Dar Mükellef Kurumlar, İstanbul 1999.

YÜCER, İpek: Yenileme (Tecdit), Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.9, S.1, 2007, s. 233 vd.

ZEVKLİLER, Aydın/ **Gökyayla**, K. Emre: Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 14. Bası, Ankara 2014.

